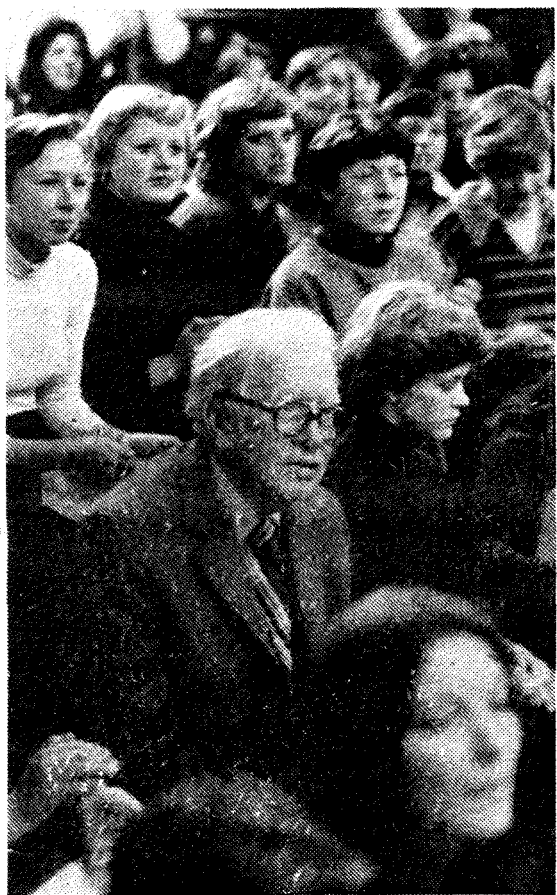

NAŠ TOVARIŠ TV 15

Št. 36 11. septembra 1980 Leto XVIII

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

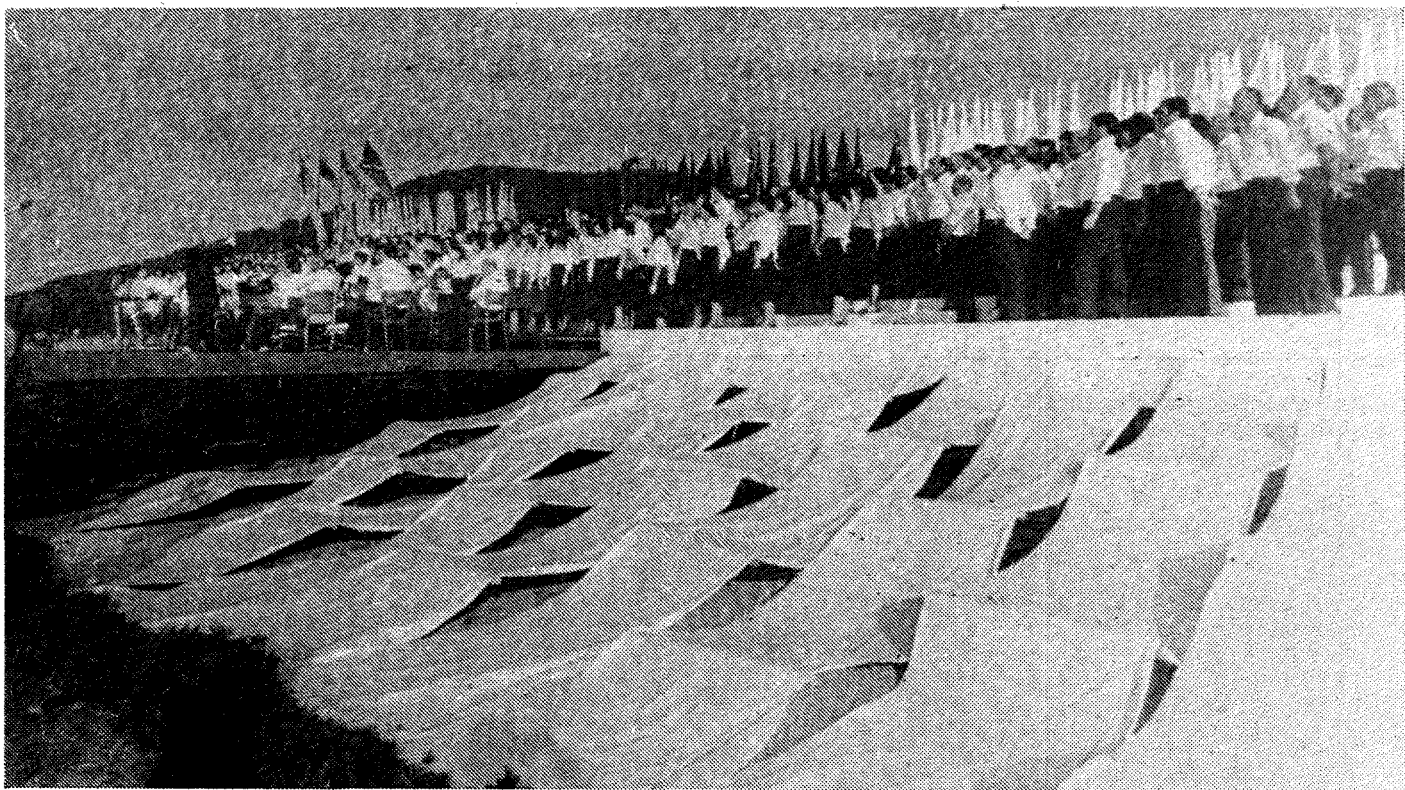

Osemdesetletnica Mihe Marinka

Partija, ki je želela povesti delavski razred v boj za njegove razredne interese slovenskega naroda, je lahko računala na uspeh le, če so v njenih vrstah bili predani, garaški, skromni, zavedni, disciplinirani komunisti, oboroženi z vztrajnostjo, voljo in znanjem. Morali so biti pripravljeni žrtvovati materialno eksistenco, včasih družinsko življenje in neredko tudi življenje, kar še zlasti velja za predvojno, vojno in tudi del povojne dobe. Takšna je bila in je tudi še sedaj morala komunistične partije oziroma zveze komunistov. Med mnogimi junaškimi liki zavzema častno mesto v partiji tudi osebnost tovariša Mihe.

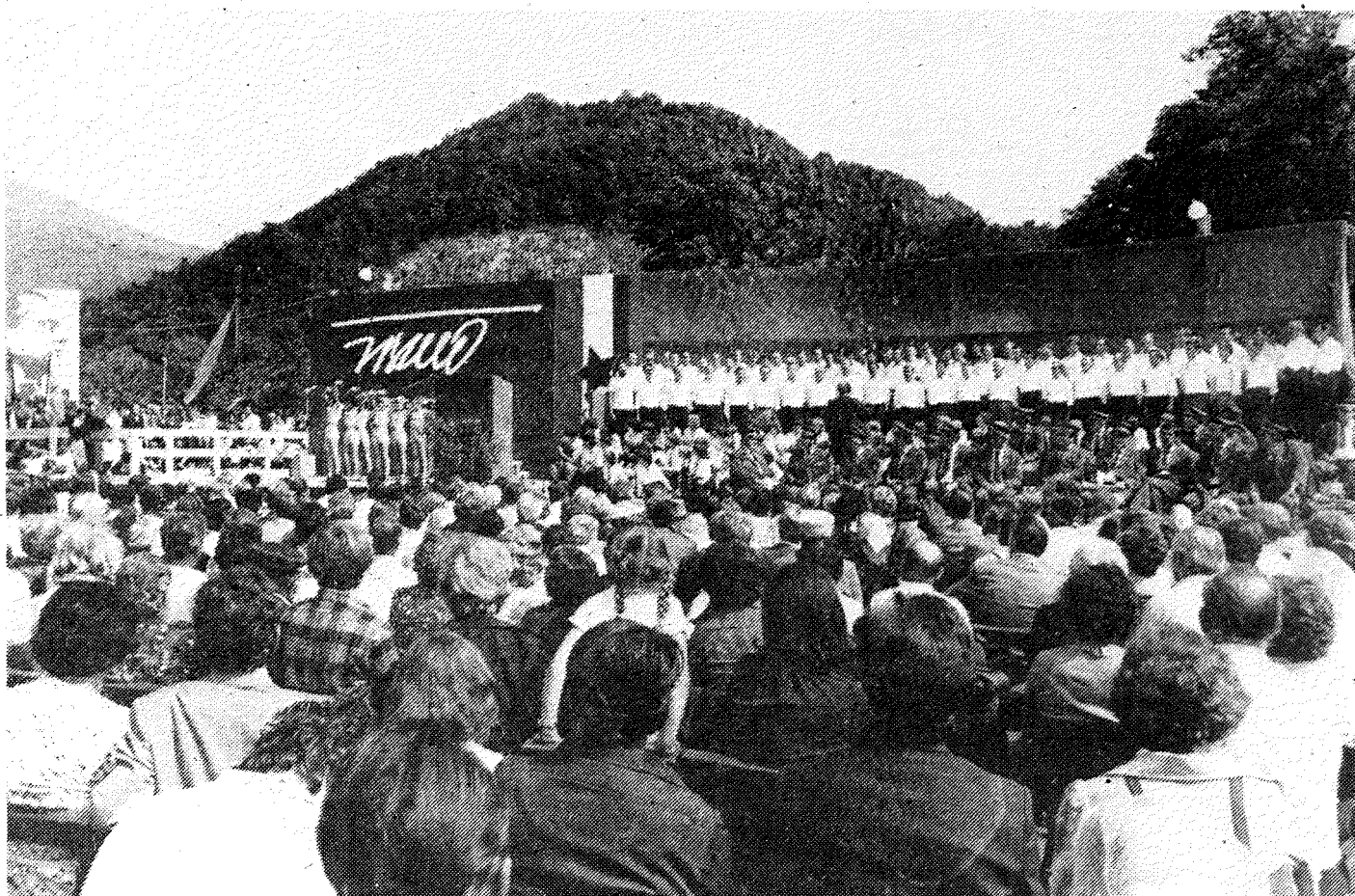
Njegova že tako nelahka življenjska pot je z odločitvijo, da svoje življenje posveti ekonomskim in političnim interesom delavskega razreda, postala še težja. Toda odločitev je bila v končni instanci zavestna: vedel je, da lahko vsak trenutek izgubi ne samo vsakdanji, že brez tega skopi kos kruha, temveč tudi svobodo in življenje. Vse to ga ni omajalo in čeprav je doživel skoraj vse, kar so si lahko izmislili buržoazija, žandarji in okupatorji, se ni nikoli trajneje umaknil iz bitke. Izgoni, ječe, mučenja, vojaške vaje in vse drugo mu ni moglo preprečiti, da se ne bi spet vrnil na mesto, ki mu ga je v boju določila partija. In verjetno so najtežji trenutki ne tisti, ko stojiš s puško v roki nasproti sovražniku, temveč časi, ko si odsekan od gibanja, ljudi, soborcev, ko ostaneš osamljen in kot pravi v knjigi Moji spomini »... sam s svojo notranjo močjo«. In ta notranja moč je bila in je še zdaj navzoča v njem. Predanosti ciljem, za katere se je bojeval, ni mogel streti nihče.

(Iz govora Staneta Dolanca na osrednji proslavi v počastitev visokega jubileja Mihe Marinka)

V počastitev 50. obletnice ustrelitve bazoviških junakov Bidovca, Marušiča, Miloša in Valenčiča je bila v nedeljo na bazoviški gmajni osrednja manifestacija.

foto: Lojze Kristančič-Minko

Ob prazniku šmarske občine je bilo v nedeljo v Kostrivnici zborovanje s srečanjem borcev Kozjanskega odreda, borcev 2. bataljona 3. brigade VDV in aktivistov Kozjanskega okrožja. Slovesnosti ob praznovanju občine Šmarje pri Jelšah so se poleg številnih občanov in borcev udeležili tudi predsednik predsedstva SFRJ Sergej Kraigher, članica sveta federacije Lidija Šentjura, član predsedstva ZKJ Andrej Marinc, član IS in predsednik komisije za vprašanja borcev ter slavnostni govornik Boris Čižmek-Bor, predsednik ustavnega sodišča dr. Jože Brilej, sekretar zveznega odbora ZZB NOV Tone Turnher, narodni heroji, delegacija pobratene občine Arilje, delegacija pobratene občine Čazma, delegacija pobratene krajevene skupnosti Hireta iz Banja Luke, mladinci pohodne enote, ki je šla po partizanskih poteh Kozjanskega, brigadirji zveznih delovnih akcij, pripadniki JLA, delegacije vseh sosednjih občin SR Slovenije in Hrvaške, občin celjske regije, predstavniki družbenopolitičnih organizacij in drugi.

Jože Čurin

Resničnost naše zgodovine

**Odmev na Partizanska javka na doma-
čiji Pri junaku, 34. št. TV-15**

Lepo je pisati o zgodovini in resničnih dogodkih iz naše socialistične revolucije. Toda, tako objektivno zajeti toliko dogodkov, kot jih je v svojem kratkem zapisu zajela avtorica članka pod gornjim naslovom v 34. številki TV-15 Mira Doberšek, je posebej priznanja vredno. Ni krajana na Lešah, ki bi se z vsebino njenega članka ne strinjal. Dolžnost našega krajevnega odbora ZZB NOV Leše pa je, da jo popravimo le toliko, da na omenjeni domačiji Pri junaku ne živijo več takratni lastniki Ratajevi. Ti so po obnovi domačijo prodali. Sedaj je njen lastnik Vinko Valenti s svojo družino, ki je kljub temu, da je bil med tem tragičnim dogodkom star komaj štiri leta, s ponosom na našo revolucijo dovolil namestiti na svojo hišo obeležje v spomin na krvavi zločin. Naša borčevska organizacija in krajevna skupnost Leše sta mu za to hvaležna. Tovariš Vinko je obljubil, da bo to obeležje dostojno čuval, kakor ga bodo čuvali tudi njegovi potomci, ki so sedaj stari od 9 do 13 let. Z odkritjem tega obeležja smo prispevali le majhen delež k ohranjanju in negovanju tradicij NOB.

Predsednik ZB NOV Leše
GREGOR BURJAK

Pozornost prvoborcem

Praznik občine Laško je mimo. Bilo je že govora o prvem spomeniku NOB v Rečici pri Laškem in tradicionalni proslavi Radeč pri Laškem, moramo pa še pohvaliti KS ZB NOV Zidani most, kjer je bila osrednja proslava občine s slavnostno sejo v kulturnem domu in odkritjem spomenika padlim borcem NOV v parku ob železniški postaji. Spomenik so zgradili sami s prostovoljnimi prispevki in delom.

Posebno pozornost pa občina Laško namenja prvoborcem vsako leto ob dnevu borca, ko se nekaj dni prej za uro ali dve srečajo prvoborci s predstavniki občine in podelijo enkratno priznavalnino. Tudi zdravilišče Laško je poklonilo vsakemu brezplačno kopalno karto.

SREČKO GRAŠIČ
Radeče

Ni vsak tovariš

Odmev na gospod ali tovariš

Že več časa v našem listu TV-15 piše, kako koga naslavljati: tovariš ali gospod. Zdi se mi, da se lahko mi vprašamo, koliko človeka je v nas. Le od človeka lahko iščemo pot do tovariša.

Naš politični sistem socialističnega samoupravljanja omogoča prevladovati to osnovno nasprotje malomeščanske družbe, »gospod« ali »tovariš«, ki se prenaša in podaljšuje tudi v prehodno obdobje, ki ga srečujemo neprenehoma tudi v našem vsakdanjem življenju. Zato mi prihajajo na misel besede iz knjige »EX PO« Iva Andriča, kjer med drugim pravi: »... Različne in številne so bolečine, ki prizadevajo ljudi te zemlje, kjer se s plemenitejšo dušo globlje ihti, toda kogar je zadela ena teh bolečin, je moj brat in prijatelj...«

Glede na te Andričeve besede lahko rečemo, da nam je tisti tovariš, prijatelj

in brat, ki je »s plemenitejšo dušo bolj ihtel«. In kdo je tisti? Gotovo ne vsak, ki misli, da je pametnejši in boljši, ker je materialno bogatejši. Morda za sebe že, toda za našo samoupravno socialistično skupnost ne. Poznamo tudi take, ki se tolčejo po svojem lažnem srcu in pravijo: »Jaz sem član te in te organizacije.« Imajo vse statute, pa vendar se obnašajo kot navadni malomeščani in iščejo zunaj svojega doma sebi enake.

Če bi rekli tovariš ali tovarišica tistemu, ki ne pozna pomena te besede, bi jo omadeževali. Takemu lahko rečemo le gospod ali gospa.

IVAN MEZGEC
Postojna

Spomini na internacijo

**Odmev na O Simonu Kosu in Nikola-
ju Lončnerju, 33. številka TV-15**

Minilo je 40 let, odkar so fašisti prišli na sled protifašistični skupini s Pinkom Tomažičem na čelu. Ko me je aretirala italijanska kvestura OVRA 7. septembra 1940 v rojstni vasi Tomaj, nisem niti slutil, da je morda aretirana večja skupina osumljenih iz organizacije TIGR. Cel dan in eno noč so me zadržali na policiji. Naslednjega dne so me vkljenjenega prepeljali v zapor Coroneo in me zaprli v samico. Po nekaj dneh sem izvedel, da je ta del zapore le za politične zapornike, in da jih je v celicah kakih 40. Izkušeni zaporniki so skoraj za vsakega novince vedeli, kdaj je prišel in kdo je. Tako sem čez nekaj dni čez okenske špranje zaslišal pritaženo klicanje mojega imena in sem se tudi sam pritaženo oglašil. Glas mi je odgovoril: »Jaz sem Lado Dujmovič.« Od tistega dne dalje ga nisem več slišal in ne srečal. Stražarji so bili zelo previdni, ko so nas vodili na zrak. Pravzaprav nisem pred aretacijo nikogar poznal, razen Vladimirja Dujmoviča iz Rodika, ki je znal zbirati in organizirati ljudi. Kljub vsem tajnostim, disciplini in strogemu hišnemu redu Coronea so si zaporniki pomagali z raznimi signali. Posebno sta se izkazala Pinko Tomažič in Simon Kos, saj so krvniki Simona Kosa nekega večera prinesli v celico nezvestnega.

Ko so se aretacije množile, je zapor postal pretesen in celic je bilo premalo, da bi bil lahko v samicah samo po en zapornik. Tako so v celico k meni poleg ostalih namestili tudi Franca Bizalja, rojaka, vaščana Simona Kosa iz Nemškega Ruta. Šele tedaj sem več zvedel o delu in življenju Simona Kosa.

Tudi Franca Bizalja so večkrat zasliševali, da bi čimbolj obremenili Simona. Tepli so ga po podplatih. Neke noči so po nekaj urah zasliševanja Franca dobesedno privlekli nazaj v celico in ga skoraj nezvestnega spustili na slamo. Tako je potekalo življenje v Coroneo do 20. februarja 1941, ko so nas odbrali, vse tiste, o katerih niso imeli dokazov, in nas poslali domov. Doma sem ostal pod zelo strogim nadzorstvom fašistov in orožnikov, pa še pod temi pogoji zelo malo časa. Ker se je bližala druga svetovna vojna, so me že marca 1941. leta spet zaprli v Coroneo. Po 10 ali 14 dneh so nas z neko skupino, vkljenjene v verigo, odgnali v internacijo v Coropoli v Italiji. Po nekaj mesecih sem bil premeščen v taborišče Manfredonia pri Foggi, v juniju 1943 pa sem bil spet premeščen še z nekimi drugimi interniranci v taborišče Ferramonti pri Cosenzi v Calabriji, od koder se nas je ena skupinica odpravila peš proti gornji Italiji 19. septembra 1943. Po dolgi naporni hoji smo prišli v Gravino pri Bariju, kjer se je oblikovala 3. prekomorska brigada.

Ker je bila veza z domom popolnoma pretrgana, sem za žalostno usodo ostalih zapornikov izvedel šele po osvoboditvi.

FRANC STARC
Vipava 44/c

Zakoni

**Odmev na Oprostitev plačila prispev-
ka k stroškom za zdravstveno varstvo,
22. številka TV-15**

Zahvaljujem se vam za pisno pojasnilo v zvezi z objavljenim odgovorom v 22. številki TV-15 glede popolne oprostitve plačila k stroškom za zdravstvene storitve, zdravila in pripomočke za borce NOB pred 9. 9. 1943 oziroma 13. 10. 1943.

Vaše stališče in mnenje v zvezi s tem je pravično in v skladu z ustavnimi načeli. To je določeno tudi v 74. in 75. členu samoupravnega sporazuma o pravicah in obveznostih zdravstvenega varstva, ki so ga sprejele občinske zdravstvene skupnosti Gorenjske na svoji seji 6. februarja 1978.

V nasprotju z ustavnimi načeli in določbami samoupravnega sporazuma pa sta še vedno stališče in praksa občinskega upravnega organa za zadeve borcev in invalidov NOB v Škofji Loki. Nekaterim kmetom-borcem NOB, ki delajo doma na hribovitih kmetijah in imajo z odločbo priznano posebno dobo v dvojnem štetju pred 9. 9. 1943 in neprekinjeno do 15. 5. 1945 se še vedno odklanja pravica do popolne oprostitve plačila k stroškom za zdravstvene storitve.

Sedmega avgusta 1980 sem uslužbenki upravnega organa za zadeve borcev in invalidov NOV na občini Škofja Loka predložil vaše pojasnilo, da bi ga v praksi tudi upoštevali. Dobil sem odgovor, da ne morejo upoštevati pojasnila, ki ga je dal nek časopis, ampak se morajo držati navodil od »zgoraj«, to je iz RZS Kranj in SPIS Kranj. Nekateri kmetje-borci NOV teh pravic nimajo, ker so bili za njih milejši kriteriji za ugotavljanje posebne dobe pri dvojnem štetju in imajo taki tudi v izdanih odločbah posebno omejitev, da njim ne pripadajo pravice iz zdravstvenega varstva.

Zaradi takšne prakse je razumljivo nezadovoljstvo prizadetih, ki so ostareli in so zelo pogosto vezani na zdravstvene storitve in zdravila.

FRANC GALIČIČ
Novi svet 8
Škofja Loka

Dvajset let kupujeta stanovanje

Dva borca, invalida iz NOB sta se pred leti namenila, da odkupita stanovanje v hiši, kjer stanujeta. Rada bi ga popravila in uredila tako, da bi bila hiša, v kateri stanujeta z družinama, uporabna. V petindvajsetih letih sta trikrat dobila posojilo za obnovitvena dela.

Stanovanjska skupnost je bila pripravljena, da hišo popravi, vendarle s posojilom izven skladov, ki jih ustvarja stanovanjska uprava. Najlažje je prepričati borce, da najamejo posojilo iz borčevskih skladov. Borčevsko posojilo za popravilo hiše, ki je last države, ni zakonito. Stanovanjska skupnost bi morala popravljati tudi to hišo kot vse druge v občini Piran, kjer niso stanovali borci NOB.

V zadnjih dvajstih letih so prodajali hiše iz družbene lastnine. Prva prošnja teh dveh borcev, invalidov NOB, za odkup je bila zavrnjena na grob način. Čez nekaj let so njuno vlogo za odkup stanovanja spet zavrnili, češ da bodo hišo podrli. Treba je bilo počakati, na urbanistični načrt kraja. Tega po dvajsetih letih še niso naredili. Spet pozneje, ko je bilo v prodaji nekaj hiš po piranski občini, sta prizadeta borca obnovila prošnjo za odkup. Sledila je zavrnitev brez posebne utemeljitve. Čas je hitel. Hiša je

bila potrebna popravila. Le borčevska organizacija pomaga pri tem borcev z že tretjim posojilom. Toda samo posojilo ni zadostovalo in prizadeta sta morala prositi še za dodatne kredite.

Spet je nastopil čas prodaje stanovanja. Omenjena borca napravita še dodatne vloge, vložita potrdilo krajevne skupnosti, da nima ničesar proti, ponoven izpisek iz zemljiške knjige, da je hiša družbena last in kje stoji. Zapriseženi cenilec naj takoj napravi cenitev. Stanovalci naj ga plačajo. Cenitvi je sledilo čakanje. Minilo je nekaj let in z nakupom spet ni bilo nič. Nasprotno pa so nekateri drugi občani že zgradili v tem času po eno ali dve hiši, ker se pač niso zanašali na odkup stare. Kupna cena se viša. Od prvotne cene stanovanja nekaj starih milijonov se je povišala skoraj za nov milijon. Zakaj hiša, v kateri stanujeta ta dva borca, ni prišla na vrsto pri prodaji? Odgovor: Izvršni svet o tem še ni sklepal na občini. Zakaj naročijo, naj cenilec oceni stanovanje, če pa le-to ni bilo namenjeno prodaji? Ostala je obljuba, da bodo na občini stvar uredili. Rezultata še ni. Pred letom dni je izvršni svet sprejemal sklep o prodaji, potem pa dodatni sklep: vsak, ki hoče sedaj kupiti svoje stanovanje ali hišo, v kateri stanuje, mora kupiti tudi funkcionalno zemljišče. To pomeni, da moraš plačati komisijo stanovanjske skupnosti, ki naj ugotovi, kaj spada pod funkcionalno zemljišče. Na osnovi tega dokumenta prosiš na katastru za geometra, ta pa nima časa. Po moledovanju končno pride, premeri in obljubi, da bo dokumente pripravil do jeseni.

Že leta živimo v hiši, ki je z najemnino že odplačana, obenem pa stara in amortizirana. Naj zanjo veljajo tržne cene?

V piranski občini je dvainštirideset borcev interesentov za odkup stanovanj. Je pa še ena posebnost piranske občine: stanovanj v samem Piranu ne morejo prodajati, češ da so zgodovinska vrednost. V nasprotju s tem pa vzdrževanje teh hiš ne poteka tako, kot bi, če bi stanovalci pri tem pomagali. Ali ne bi bilo bolj koristno za družbo, da bi borcem dali posojila tudi za odkup stanovanj in bi kot lastniki zanje skrbeli.

Stanovanjsko vprašanje borcev v Piranu kot tudi v drugih obalnih občinah ni še urejeno. Sem prihajajo borci in invalidi iz vseh krajev, pač iz zdravstvenih razlogov, saj je večina starih in potrebnih milejše klime. Morebiti težav ni mogoče takoj rešiti, lahko pa pospešimo proces reševanja.

MILAN CIRK
Koprska 9, Portorož

Utrinek iz zamejstva

Zahvaljujem se vam za TV-15, ki ga prejemam vsa leta po vojni in tudi z veseljem prebiram.

Naš TV-15 je nam, zamejskim Slovencem, nekdanjim partizanom, velika opora v našem boju za naše osnovne pravice. Iz njega črpamo moč za lažji obstoj. Obenem pa nam obuja in sveži spomine na našo skupno narodnoosvobodilno vojsko in nas opominja k stalni budnosti, da bi se strahote vojne ne ponovile nikoli več.

Naš časopis TV-15 piše res tovariško iz srca za tovariše in si ne morem predstavljati, kako siromašni bi bili, če ga ne bi bilo. Zahvaljujem se vam iz srca, da nas s svojim pisanjem o NOB »držite pokonci« in obujate spomine na hude dni zadnje vojne.

Ostajam vaš hvaležni in zadovoljni naročnik tudi v prihodnje.

FILIP KOLENIK
St. Margareten
Pliberk, Avstrija

Italija-Malta-Libija

Medtem ko se je pozornost sveta osredotočila na dogodke na Poljskem pa na Srednjo Ameriko in na razprave v svetovni organizaciji o ključnih svetovnih vprašanjih gospodarske narave in še na vrsto drugih kriznih točk po svetu, je zadnje dni avgusta in prve dni septembra nepričakovano nastala temna točka sredi Sredozemskega morja, katere središče je bila Malta. Res se ni izcimila kakšna hujša stvar, vendar gre le za zadevo, ki je povzročila, da sta si za krajši čas stali zelo blizu druga proti drugi pomorski sili dveh Sredozemskih držav, Italije in Libije.

Vzrok temu je nafta, povod pa odločitev Malte, da s tujo, se pravi italijansko in pomočjo ene izmed ameriških petrolejskih družb začne iskati nafto pod morjem v tistem delu, ki ga Malta šteje za svojo last. Italijanska petrolejska družba ENI je ob sodelovanju z ameriško družbo Texaco postavila na odprtem morju platformo in začela - za račun Malte in po njenem naročilu - vrtati v morško gladino. Nenadoma pa se je oglasila Libija, češ da je tisti del morja libijska last. Gadafi je zahteval takojšnjo ustavitev raziskav, dokler mednarodno sodišče ne razsodi, pod čigavo suverenost spada tisti del morja. Maltski predsednik se ni vdal, pač pa je zaprosil italijansko vojaško zaščito. Res so se pojavile italijanske ladje in helikopterji tam blizu.

Vendar se je nevarnost hujših zapletov hitro ublažila. Italijani so zapustili vrtalne naprave, dokler se

spor ne reši.

Povsem je zavito v meglo vprašanje, kdaj bosta Libija in Malta razrešili spor okoli suverenosti morske površine, kjer naj bi bila nahajališča nafte. Vsekakor je Malta kot majhna in revna dežela v težjem položaju, saj je povsem negotov izid spora. Tudi italijanski petrolejski družbi utegne biti hudo, ker ji je spodletela možnost deleža pri morebitnih uspešnih vrtinah. Vendar je Italija upoštevala rajši libijske grožnje kot prošnje Malte. Izkazalo se je namreč, da so italijanski gospodarski interesi v Libiji neprimerno večji kot pa v Malti. Dokaj potrpežljivosti je bilo treba, da je rimska vlada zgladila vrsto političnih sporov z Libijo. Najprej je šlo za vprašanje kakšnih 20.000 Italijanov, ki so živeli v Libiji še iz časov, ko je bila ta dežela italijanska kolonija. Gadafi je vse te italijanske državljane svoj čas kar - meni nič tebi nič - izgnal iz dežele. Potem je nastalo vprašanje Libijcev, ki so zbežali iz domovine in se nastanili v Italiji in bili zvečine nasprotniki sedanjega režima. Gadafi jih je obsodil na smrt in po Italiji so se nekaj časa vrstili skrivnostni uboji mnogih Libijcev.

Vendar, kljub temu so gospodarski interesi prekrili vsa politična nasprotja. Italija je skorajda čez noč postala glavni dobavitelj industrijskega blaga Libiji. Samo v prvih mesecih letošnjega leta je Libija nakupila v Italiji industrijskega blaga za nič manj kot 1.050 milijard lir, kar pomeni, da je prišlo

na vsakega Libijca kar po en milijon lir tega plačila. Libija se je tako uvrstila v italijanski izvoz na pomembno mesto takoj za Združenimi državami in deželami evropske gospodarske skupnosti. Seveda pa gre v medsebojni trgovini še za drugo blago, ne le za stroje in naprave. Italija je ena izmed pomembnih dobaviteljev orožja Libiji, saj izvažajo bojne ladje, letala in helikopterje, kar seveda Libija plačuje s petrodolarji. Pa še več. Libija se pojavlja tudi kot udeleženec v investicijah italijanskega gospodarstva. Sodiijo, da ima Gadafi v rokah kakšnih 10 odstotkov vseh delnic ene najpomembnejših italijanskih avtomobilskih družb - FIAT.

Končno, taka tesna navezanost libijskega gospodarstva na Italijo kot članico Atlantskega pakta ima kaj lahko tudi povsem določen politični motiv v blokovskih sporih, ko Libiji onemogoča, da bi se povsem spustila v objem drugega bloka in njegove vodilne sile.

Toda tudi Malta ima določen strateški pomen v Sredozemlju, zato je ne kaže kar tako spustiti iz rok. Kazno je, da sodi Malta v sklopu italijanske sredozemske strategije kot člen četverne verige, ki naj bi jo Italija uresničila s tesnejšim povezovanjem z dvema severno afriškima državama, Libijo in Tunizijo.

Po vsem tem ni libijsko-maltski spor okoli naftne vrtine za Italijo nič kaj dobrodošel incident.

Drago Košmrlj

Nekaj je bilo hudo navzkriž

Načrtovalci gospodarskega razvoja so še vedno v hudih škripcih. Razkorak med potrebami slovenskega in jugoslovanskega gospodarstva ter med razpoložljivimi energetske viri je izredno velik in ga doslej nikakor nismo uspeli odstraniti. Vse pa kaže, da bo to zelo težko storiti tudi v prihodnjih mesecih.

Čedalje dražje nafto bo treba nadomestiti z drugo energijo. O tem najbrž res ne kaže več izgubljati veliko besed. Letos bomo uvozili okrog 12 in pol milijona ton te dragocene tekočine, za kar bomo, kot vse kaže, porabili kar polovico vseh ustvarjenih deviz. To pa ne gre, zlasti še, če imamo pred očmi, da sedanja cena nafte nikakor ni končna, in da lahko znova pričakujemo nove podražitve.

Seveda se postavlja vprašanje, s čim to energetsko surovino nadomestiti in kako. Poglejmo najprej, kaj bo z električno energijo in v kolikšni meri nam lahko pomaga pri tem električni tok?

Poraba električne energije naj bi v prihodnjih petih letih v državi rasla povprečno po sedem odstotkov na leto, v naši republiki pa po oceni načrtovalcev še nekoliko počasneje. To pa pomeni, da bi leta 1985 potrebovali najmanj 83 milijard kilovatnih ur. Te energije danes seveda nimamo, zato bi bilo treba zgraditi nove elektrarne, ki bi dajale 7.425 megavatov.

Zgradili naj bi celo vrsto elektrarn na Hrvaškem, Kosovu, v Bosni in Hercegovini in drugod. Slovenija bi morala zgraditi nove elektrarne z močjo 706 megavatov. Končali naj bi jedrsko elektrarno v Krškem, zgradili elektrarno v Solkanu, v Mavčicah itn.

Toda ali so ti načrti realni? Na to vprašanje je ta čas zelo težko odgovoriti. Sprva so elektriki računalni na 53 milijard dinarjev, sedaj pa govorijo samo še o pičlih 30 milijardah in še ta denar je verjetno vprašljiv. Prihodnje leto, ko bo pravzaprav prvo leto v novem planskem obdobju, ne bomo dokončali pravzaprav nobene elektrarne, zaradi česar bo

tudi oskrba z električno energijo po vsej verjetnosti močno nezanesljiva, posebno v času največje porabe.

Na elektriko se torej ne moremo povsem opreti, zato bo treba možnosti iskati drugje. Povsem na dlani je, da so naše rezerve predvsem v premogu. Strokovnjaki so izračunali, da imamo v državi okrog 22 milijard ton premoga, ki bi nam lahko zadoščal za naslednjih dvesto let. Ta premog sicer ni kdo ve kakšne kakovosti, toda naše potrebe bi lahko skoraj v celoti zadovoljil.

Vedeti je treba, da ta čas izkoriščamo samo 2 odstotka tega silnega bogastva, kar pomeni, da tega energetskega vira pravzaprav sploh še nismo začeli resno uporabljati. Letos bomo bržkone nakopali okrog 50 milijonov ton premoga. Lahko bi ga pa seveda veliko več, če bi se na to pravočasno pripravili.

Toda pri nas so šle stvari prav narobe. Pred desetimi leti je delež premoga v skupnih energetskih potrebah znašal 64 odstotkov, danes pa znaša samo še 38. Industrija je, denimo, pred desetimi leti porabila skoraj osem milijonov ton premoga, lani pa samo še dva in pol. Zaradi tega se je naša odvisnost od uvoza nenehno povečevala. Še pred petimi leti je Jugoslavija sama pokrila 68 odstotkov vseh energetskih potreb, sedaj pa pokriva samo še 59 odstotkov.

V tej energetske politiki je bilo očitno nekaj hudo navzkriž. To še zlasti zaradi tega, ker takega stanja ni mogoče odpraviti čez noč. Leta 1985 naj bi v državi nakopali 75 milijonov ton premoga. Toda, če bomo hoteli to proizvodnjo doseči, bo treba vložiti nič manj kot 700 milijonov dinarjev. Že letos bi se morali dogovoriti za pospešeno odpiranje novih kopov, združiti potrebna sredstva itn., toda tega znova nismo storili. Vse je ostalo le pri besedah.

V rudnikih dela danes 54 tisoč delavcev, potrebovali pa bi jih okrog 70 tisoč. Mnoge rudnike bi bilo treba posodobiti, saj je danes delo v njih izredno

naporno, pa tudi nevarno. Kljub tej dokaj črnogledi podobi pa mnogi menijo, da bi se stvari vendarle dale hitreje premakniti, in da bi bilo z združevanjem dela in sredstev mogoče vsako leto povečati proizvodnjo premoga za 10, morda pa celo za več odstotkov.

Največ novih kopov naj bi bilo površinskih. Priprava takega kopa je hitrejša, delo pa lažje. Takih kopov v Sloveniji seveda nimamo, zato pričakujejo, da bomo lahko v republiki nakopali na leto največ 7 milijonov ton premoga. Preostale štiri milijone ton, kolikor ga bomo še potrebovali, bo treba kupiti na Kosovu, v Bosni in Hercegovini in drugod. Pa ne samo kupiti. Tja bo treba v prihodnjih letih vložiti tudi precej denarja in s tem pomagati pri premoščanju sedanjih težav.

Drugih možnosti, vsaj ne v bližnji prihodnosti, Jugoslavija na tem področju nima. Sprijazniti se bo treba s tem, da bomo v energetikednjih petih letih morali vložiti skupaj okrog 200 milijard dinarjev, v Sloveniji pa približno 40 milijard. Na račun energije se bomo morali zato odreči marsičemu drugemu. Če bomo ta denar zbrali, se bo odvisnost naše države od uvoza zmanjšala. Izračunali so, da bi čez pet let sami lahko pokrili 61 odstotkov vseh energetskih potreb. V Sloveniji tega odstotka sicer ne bi dosegli, lahko pa bi govorili že o 57 odstotnem pokritju. Če primerjamo s tem sedanje stanje, bi bil napredek gotovo zadovoljiv, saj je treba vedeti, da so to stvari, s katerimi se bomo, ne samo pri nas, ampak tudi drugod po svetu, še dolgo resno ukvarjali.

Ta trenutek je za resen premislek o vsem tem ravno pravšnji, kajti do konca meseca bi se morali tudi v Sloveniji izjasniti, kaj bomo v prihodnjih letih razdili in čemu se bomo morali odpovedati. V teh razpravah pa energetika mora biti na prvem mestu!

Darko Marin

Iz majhne dežele neupogljivih ljudi

Slovenijo so te dni obiskali nekdanji luksemburški vojaki, ljudje, ki so se uprli nacističnemu zavojevalnemu stroju in zaradi upornišva končali svojo vojno pot v koncentracijskih taboriščih Evrope.

Najprej je pred mesecem dni priromalo na republiški odbor ZZB NOV Slovenije pismo iz Luksemburga. V kotu dopisa je bil naslov združenja nekdanjih luksemburških vojakov. Obvestili so naslovo zvezo borcev o nameravanem obisku Slovenije in krajev, kjer so bili preživeli nekaj mesecev druge svetovne vojne kot nemški vojaki. Njihova usoda ni bila enaka kot tisočev nemških vojakov, ki so skrili svojo človeško moralno in vsa osnovna človeška merila humanizma pod krinko dolžnosti in nepremagljive vojaške ubogljivosti.

Že 10. maja 1940. leta so oborožene nemške enote prekoračile mejo velikega luksemburškega vojvodstva in po manjših spopadih zasedli to majhno državo. Kako neprobledna in komaj omembe vredna naloga je bila to za nemško vojsko, pove že podatek, da je šlo za prebivalstvo 100.000 »duš«, ki jih je »varovalo« štiristo žandarjev in vojaških korpusov prostovoljcev. Torej je bilo razmerje 250 vojakov (žandarjev) na tisoč prebivalcev.

Kmalu po zasedbi Luksemburga je nemška vojaška komanda prevzela oblast tudi nad luksemburško oboroženo štiristotno, katere enote pa so takoj začele kazati odpor proti nemški poveljevanju. Po ustaljenih metodah rajha so nemudoma poskrbeli za prevzgojo in šolanje Luksemburžanov za svoje redne policijske (pomožne) enote. Luksemburške uniforme so morali zamenjati za nemške, saj so postali »stvarni del rajhovskega stroja«. Ves čas pa so se posamič ali v skupinah upirali in prvi med njimi so bili že poslani v Auschwitz, Buchenwald in Hinert. Preostale može iz luksemburških vrst je nemška policijska komanda porazdelila po Reichu.

Povprečna starost novopovrženih »nemških« policistov je bila med 18. in 23. letom in vsi po vrsti so imeli eno samo skupno željo, da bi se čimprej vrnili domov in sliki nemške uniforme. Tako se je skupina teh mladih mož uprla brž, ko so izvedeli za premestitev na sedež jugoslovansko ozemlje, natančneje v Šentvid pri Ljubljani. Preprosto niso hoteli prevzeti dodeljenega orožja. Šesterico vojakov policistov pomožne enote so takoj zaprli in jih kasneje prek zaporov na Dunaju poslali v taborišče Flossenbürg.

Preostali Luksemburžani, ki so vendarle odšli na pot proti Šentvidu, so se že na poti dogovorili,

da proti prebivalstvu zasedene dežele (kot je bila tisti čas njihova) ne bodo nastopali; ni natančno ugotovljeno, zakaj so Nemci Luksemburžane poslali prav k nam. Morebiti so podcenjevali tukajšnje možnosti za odpor ali pa so menili, da bodo ti fantje vendarle izpolnjevali ukaze... Izkazalo se je, da nemška prevzgoja ni obrodila sadov in ni izsolala janičarjev, kakršne so si želeli.

Fantje iz Luksemburga so se sprijateljili s prebivalstvom in so tako spoznali prave cilje našega odpora. Sami so nenehno z drobnimi neubogljivostmi kazali odpor proti svojim poveljnikom, opozarjali so prebivalstvo na posamezne akcije policije in vojske ter izkoristili vsako prilžnost, da so izkazovali svoja domoljubna čustva. Nemci kljub ce-

lotnemu prizadevanju in različnim prijemom niso mogli potlačiti tega luksemburškega razpoloženja.

Končna podoba vsega tega pehanja je bila, da so 29 fantov iz Luksemburga poslali v različna koncentracijska taborišča po Evropi, ostale pa razpodelili in dodelili v »varstvo« ostalih nemških enot.

Podatki in spomini nam govorijo, da 5. četa (Luksemburžanov) 181. rezervnega policijskega bataljona ni bila operativno sposobna in so njeni člani z obnašanjem ter dejanji zavirali akcijsko uspešnost nemškega policijskega bataljona, dokler jih niso premestili.

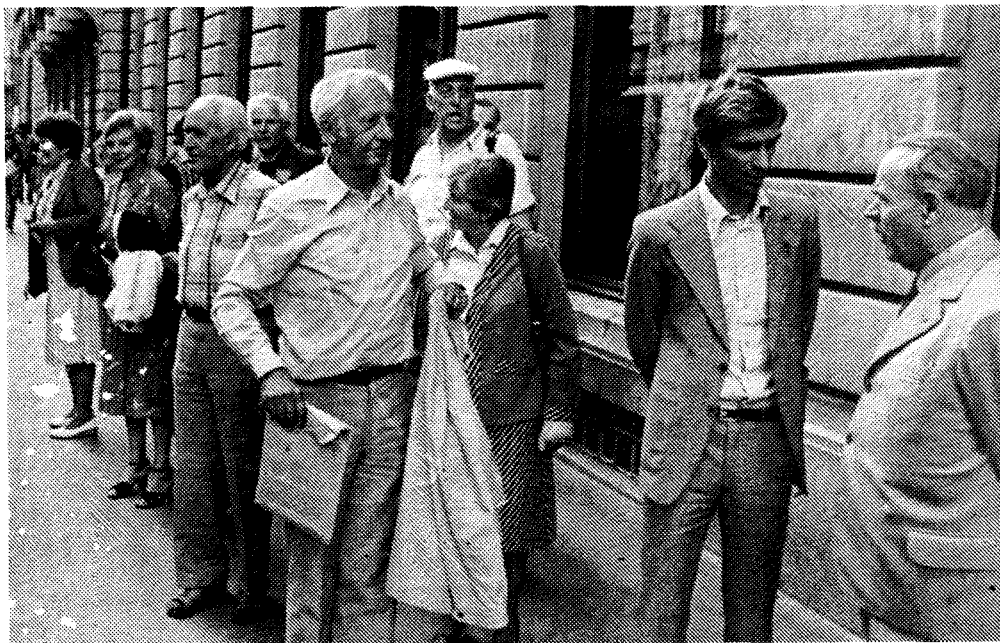
»Razseljene« Luksemburžane najdemo potem še v Litiji in Škofji Loki prav od tam so jih 29 internirali, in povsod ohr-

njali prebivalci in tudi nekdanji aktivisti lep spomin.

Po sledi svojih vojaških poti

Skupina dvajsetih nekdanjih luksemburških vojakov v nemški vojski in preživelih internirancev koncentracijskih taborišč je te dni prišla v Slovenijo ter s člani svojih družin obiskala kraje, ki jim ostajajo v spominu iz vojnih dni. Na svoji poti so srečevali tudi ljudi, domačine, s katerimi so še v vojnem času navezali prijateljske vezi.

V nedeljo, 30. avgusta, se je avtobus Luksemburžanov ustavil v Kranju, kjer so jih sprejeli predstavniki ZZB NOV Kranj. Takoj naslednjega dne so si ogledali Škofjo Loko, kjer so bili med

vojno nastanjeni nekateri izmed njih, vključno z vodjo izletniške skupine gospodom Renéjem Weyric-hem. Navdušeno so si ogledali zbirko NOB v škofjeloškem muzeju, ogledali so si »svojo« nekdanjo kasarno v Šentvidu in z velikim zanimanjem ljubljanski muzej ljudske revolucije v Ljubljani, kjer jim je spregovoril tudi predstavnik RO ZZB NOV Slovenije Vlado Senk.

Obiskali so tudi Litijo, bližnji grad Boroviče (kjer je bila nastanjena med vojno druga skupina Luksemburžanov). Srečali so se z nekaterimi stariimi znanci iz vojnega časa, kar je bilo zelo ganljivo. Po Litiji so si gostje ogledali še znamenitosti Ljubljane, Bleda in odšli na prizorišče znamenite dražgoške bitke.

Navdušeni nad obiskom znanih krajev, znanih ljudi in nad gostoljubjem so odnesli luksemburški obiskovalci iz Slovenije najlepše vtise.

B. Ž. J.

Seja predsedstva RO ZZB NOV Slovenije 16. septembra

Predsednik predsedstva RO ZZB NOV Slovenije Janez Vipotnik sklicuje 15. redno sejo predsedstva RO ZZB NOV Slovenije za 16. september ob 9. uri v veliki sejni dvorani RO ZZB NOV na ljubljanski Vrtači.

Predlagani dnevni red:

1. potrditev zapisnika 14. seje predsedstva RO ZZB NOV Slovenije,
2. informacija o položaju na Poljskem,
3. informacija o zdraviliškem in klimatskem zdravljenju vojaških invalidov in borcev NOV v SR Sloveniji,
4. ureditev območja Roga,
5. predlog odbora ukradenih otrok za ustanovitev sekcije ukradenih otrok pri RO ZZB NOV Slovenije,
6. poročilo o realizaciji finančnega načrta RO ZZB NOV Slovenije za prvo polletje 1980,
7. kadrovske zadeve ter
8. razno

Medulin, Ljubljana – srečanja nekdanjih internirancev, zapornikov in izgnancev

V Medulinu ob istrski obali se bodo od 13. do 15. septembra srečevale nekdanje interniranke zloglasnih nacističnih taborišč Ravensbrücka in Auschwitza (Oswiecima). Ker je bilo v Ravensbrücku interniranih največ Slovenk, bo slovenske udeleženske srečanja odpeljal do Pule kar poseben vlak. V Puli pa se bodo sestale z ostalimi internirankami iz Jugoslavije ter gostjami iz zamejstva.

Za omenjeno srečanje je poleg že tradicionalnih prijateljskih srečanj predviden tudi slavnostni program, ki bo 15. septembra ob 17. uri v Medulinu. Tovarišice bo v imenu organizacijskega odbora pozdravila Sonja Lapajne, potem pa bo sledil kulturni program z izraznim plesom, recitacijami (ki jih bodo izvajali dijaki ljubljanske mošćanske gimnazije), folklornim nastopom KUD iz Medulina in tamkajšnjim pevskim zborom, ki bo zbrane pritegnil k skupnemu petju »Jugoslavije« in »Druže Tito...« V imenu republiškega odbora ZZB NOV Hrvatske bo nekdanje interniranke pozdravil tudi predstavnik predsedstva RO ZZB NOV Hrvatske.

★

V Ljubljani pa bo v dneh med 20. in 21. septembrom peto srečanje nekdanjih jugoslovanskih zapornikov, internirancev in izgnancev.

Ta srečanja so že tradicionalna, organizira pa jih vsako drugo leto druga republika in tako je letos vrsta na Sloveniji. Za delegate, ki jih bo prišlo iz vsake republike po 15 ter iz avtonomnih pokrajin po deset, je organizacijski odbor pripravil program, ki zajema poleg srečanj, ogledov spomenikov in zanimivosti Ljubljane ter delovnega zasedanja še obisk Kranja, Begunj in Bleda.

Na zasedanju, ki bo v mali dvorani skupščine SR Slovenije 20. septembra 1980 ob 9. uri, bodo po otvoritvenih besedah in izvolitvi delovnega predsedstva izvolili delegacije za polaganje vencev na pomnike revoluciji v Ljubljani, pozdravil jih bo predstavnik mesta Ljubljane, govoril jim bo predsednik predsedstva RO ZZB NOV Slovenije Janez Vipotnik, nakar bo imel sklepno besedo še predsednik zvezne komisije za bivše politične zapornike, internirance in izgnance pri zveznem odboru ZZB NOV Jugoslavije Ermin Pečar. Na tem zasedanju naj bi zbrani sprejeli tudi resolucijo.

B. Ž.

Avgusta dvainštiridesetega na Krvavcu

V poletnih dneh avgusta, v drugem letu druge svetovne vojne, sta dve partizanski enoti, del Druge grupe odredov in Kamniška četa Kokrškega odreda v hribih pod Krvavcem na Gorenjskem, doživeli hude izgube. Padlim borcem in v spomin na težko bitko so minulo nedeljo odkrili spomenik na planini Jezerce pod Krvavcem

Prijetno nedeljsko jutro, tako, kakršnih si to jesen želimo še več. Jutranje meglice in sopara se zavijajo vasi pod Krvavcem v mlečne koprene, ko se začnemo vzpenjati po gorski cesti proti Jezercem. Nobenega posebnega prometa ni tam in že nas skrbi, če bo na proslavi kaj ljudi. To se sprašujemo tudi, ker je v dolini, v Spodnjem Brniku za ta dan najavljena velika tombola, in ker smo si dodobra ogledali razsežno polje, pripravljeno za to prireditve.

Toda bojazen se razprši za drugim ali tretjim ovinkom, kjer že stojijo v dolgi vrsti avtomobili. Vse več in več jih je proti vrhu. In vse bolj toplo je. Komaj izstopimo iz avtomobila, že nas zajame pravo planinsko vzdušje. Celo nekako nerodni in nenaravno so videti v tej zdravi pokrajini kot hrošči ob cesti ustavljeni avtomobili. Travnata jasa se polni z ljudmi. Pisana oblačila poživljajo pogled na prizorišče tokratne slovesnosti – odkritja spo-

tizanskih formacij, čet bataljonov, odredov, kar je vse imelo močan vpliv na kasnejši razvoj bojev na Gorenjskem in tudi v drugih krajih Slovenije.

Od prve odporiške puške, sprožene proti okupatorju v prvih dneh zasedbe slovenskega ozemlja, se pokanje orožja ni ustavilo vse do konca vojne. Dokončno vsebino temu upor in organizacijsko obliko je dala naša komunistična pratija, ki je bila edina poklicana, da rešuje naš narod v trenutku njegove najtežje usode.

Vendar pa je tudi na tem območju kakor drugod na Gorenjskem, NOB imel svoje vzpone in padce. Tako so 1942. leta partizanske enote tukaj občutno zaostajale za razvojem v ljubljanski pokrajini, saj so Nemci aretirali ali postrelili kot talce čez 200 komunistov in aktivistov OF.

Zato je razumljiva hitra rast in krepitev partizanskih

Spomenik je skromen, vendar bo na tej čez tisočmeterski nadmorski višini opominjal vse mimoidoče na dogodke in boje, v katerih je padla vrsta klenih borcev že v letu 1942.

dom, ko so morali iz enega boja v drugega, slaba prehrana, fizična izčrpanost, so negativno vplivali na moralno-politično in fizično stanje tistih enot, ki so dosegale svoj končni cilj – Štajersko.

Toda poudariti moram, da je tudi s tem, za zgodovino slovenske NOB izredno po-

membnim pohodom, bilo dokazano, da so sile odpora neuničljive. Prišli smo na Štajersko, se tam združili s štajerskimi partizani, šli takoj v nove boje, premagali tudi zimske težave in nato prispevali, da se je spomladi 1943. leta partizansko gibanje na Štajerskem izredno razširilo.

Boji na Krvavcu 2. savinjskega bataljona ter tukajšnjih enot kokrškega odreda so samo en del tega veličastnega podviga slovenskega partizanstva v takratnem času. Danes, ko lahko trezno presojamo ta dogodek, lahko ugotovimo, da so se tukaj na Krvavcu sredi avgusta 1942. leta pomerile sile, ki so jih na naši strani predstavljali borci, ki se niso bali do zob obojenega in vojaško usposobljenega okupatorja. Ti borci so se dokaj uspešno bojevali z 18. policijskim polkom, ki je bil del armade, katera je v tem času mislila na popolno zmago fašistične ideologije, saj je takrat trdno stala s svojimi četami blizu Moskve, Stalingrada. Zato tudi niso slučajne naše žrtve, ki se jih danes spominjamo.

Tem dogodkom in spominom je torej posvečen ta pomnik, ki ga odkrivamo. Vendar je to le eden od mnogih spomenikov na poti naših zmag do končne osvoboditve.

je najhujše, kar je mogoče. Našo Krvavsko četo so Svabi tako obkolili, da je bilo skoraj nemogoče uiti. Danes smo iz te čete živi le še trije. Vojno jih je preživel več, vendar so ostali že urmlji. Polde Starovasnikov in Rok Podstudenšek sta še živa. Kar nas je preživelih skupaj z odredovci, pa se dobivamo tu na Jezercih vsako leto in vedno v tem lepem planinskem vzdušju. Letos je po naši bojni poti krenila pohodna mladinska enota osnovne šole Kamniškega bataljona iz Stranji. Tako je pripovedoval Mirko Štirn-Kornrad, ki mu pripoved o tem, kako so si borci v obroču sami jemali življenja, ni in ni šla iz ust. Podobno se teh bojev spomnja tudi Tine Zalete-Tilen: »Sam sem bil v prvi četi, kamor sem prišel iz škofjeloških hribov. Postal sem spremljevalec politkomisarja odreda, oziroma organizator kurirskih zvez med odredom, bataljoni in štabom druge grupe, ki je bil tisti čas na Jelovici.«

Potem ko so predstavniki organizatorjev proslave pozdravili zbrane, jim je spregovoril slavnostni govornik general Janko Sekirnik-Simon.

menika padlim borcem Druge grupe odredov in Kokrškega odreda. Zbrani so borci, planinci, lovci in teritorialci; tu je mladina iz bližnje dolinske šole, planšarska godba na pihala, tu so folklorci iz Bohinjske Bele in Javornika in nenavsezadnje, pripravljeno je tudi vse za prijetno počutje ter okrepčilo.

Spomenik, ki je postavljen na hribčku sredi planinskih pašnikov na planini Jezerca pod Krvavcem je skromen, toda dovolj velik, da bo odslej spominjal mimoidoče na dogodke iz vojnih dni. Množica se strne okrog pomnika, puške počijo in gora vrne odmev častne salve. Pozdrav borcem, mladini, vsem zbranim. Nato je sledil osrednji govor Janka Sekirnika-Simona, nekdanjega partizanskega komandanta, ki se je udeležil bitke pod Krvavcem kot komandant drugega bataljona Savinjskega odreda.

V govoru je osvetlil krvavške boje:

»Za razumevanje kasnejšega razvoja NOB na Gorenjskem in na Štajerskem je prav, da boljše osvetlimo tudi dogodke na Krvavcu v drugem letu naše NOB, to je v avgustu 1942. leta.

Cas po vdoru okupatorja v našo deželo je bil čas oživljanja vseh naprednih sil naše domovine na sploh, posebej pa še na Gorenjskem. Znano je, da je tukaj prišlo do odločnega masovnega odpora proti okupatorju, do posameznih vstaj in zgodnjih par-

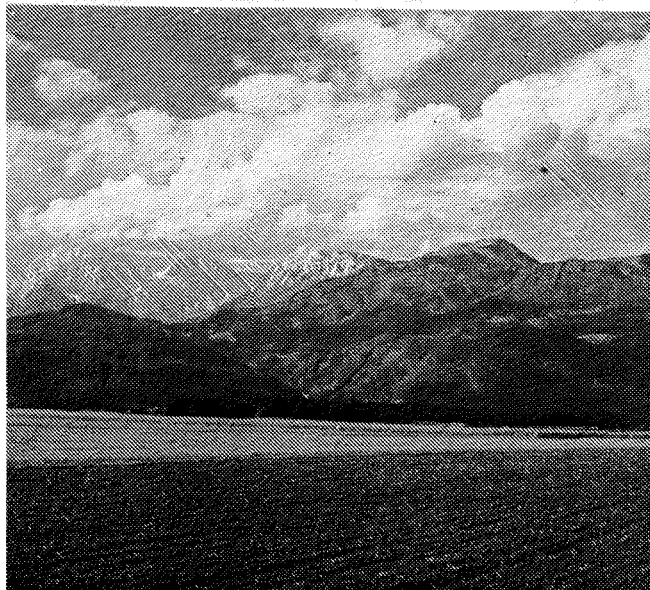
enot množična aktivnost in širjenje OF v ljubljanski pokrajini. To so bili glavni vzroki, da se je osrednje slovensko vodstvo narodnoosvobodilnega gibanja odločilo poslati za tisti čas najodličnejše enote 2. grupe odredov iz Dolenjske na Štajersko, ter da prenesejo spotoma svojo bojno aktivnost na Gorenjsko in da tudi tam dvignejo množično ljudsko vstajo proti nemškemu okupatorju.

Vendar pa se je izkazalo, da ta načrt za takratno obdobje ni temeljil na stvarnih možnostih, in da tudi ni imel zagotovitve tiste vsestranske gnotne in politične pomoči, ki jo je zahteval takratni čas.

Po dvomesečnem pohodu in bojih enot 2. grupe odredov čez Notranjsko, Gorenjsko in Koroško, težke izgube, ki jih je imel predvsem 2. savinjski bataljon tukaj na Krvavcu, nedvomno kažejo, da je bil ta načrt zasnovan na preoptimističnih ocenah in je bil za takratne vojaško-politične razmere na nemško zasedenem ozemlju težko izvedljiv. Zato so bili rezultati tega pohoda tudi temu primerni.

Čeravno so borci 2. grupe odredov z največjim optimizmom, politično zavestjo in hrabrostjo, požrtvovalno prenašali ter premagovali vse težave, so bile njihove vrste po končanem pohodu razredčene in bili so skoraj na koncu svojih moči. Hudi napori, ki so jih borci prestali med tem velikim poho-

Gorenjska v NOB KRVAVEC 1942

»Gorenjska v NOB-Krvavec 1942« je brošura, v kateri so zapisani dogodki iz narodnoosvobodilnega boja Kokrškega odreda in Druge grupe odredov v času od decembra 1941. (ustanovitve Kokrške čete) pa do konca vojne (v krajih pod Krvavcem). Knjižnico je pripravil in napisal Franc Štef-Miško, uvod o naravnih znamenitostih Krvavca z okolico je prispeval Marijan Masterl, izdala pa sta jo Odbor podpisnikov družbenega dogovora o varstvu spomenikov in grobišč v občini Kranj ter Svet za ohranjanje in razvijanje revolucionarnih izročil in spomeniško varstvo pri občinski konferenci SZDL. To je prva tovrstna publikacija, ki je na voljo tudi izletnikom in turistom, kranjski in gorenjski borci pa že načrtujejo štiri – pet novih knjižnic, ki bi podobno zasnovane osvetljevale še nekatere posamezne dogodke iz NOB na Gorenjskem.

Kljub popularni tomboli v dolini, se je na Jezercih zbrala precejšnja množica borcev, mladine, lovcev, krajanov in povabljenih gostov

Tovariš Sekirnik je potem, ko je opisal okoliščine, ki so privedle do bojev na Krvavcu, spregovoril še o današnjem času, o graditvi naše domovine in napredku naše družbe. Dejal je, da četudi ne gre pozabljati velikanskih uspehov in dosežkov v petintridesetih letih, prav sedaj premagujemo nekatere težave, s katerimi pa se bomo tem lažje spopadali, ker imamo razvito industrijo, številne šolane strokovnjake in tudi razvito znanstveno dejavnost. Stabilizacija velja za vse, je poudaril nedeljski glavni govornik na Jezercih in še pristavil, da je naša največja moč v naši enotnosti in nenavsezadnje v vseljudski obrambi ter sistemu družbene samozaščite.

»Preteklost se združuje s sedanostjo in ob prisotnosti mladine na tem zborovanju vemo, da sega tudi v prihodnost. To je hkrati tudi dolžitev nas vseh za revolucionarni prispevek žrtvam v pretekli vojni.«

Besede so zamrle, dvignila se je pesem in odkrit je bil spomenik. Jugoslavija, Jugoslavija, je zvenelo iz otroških grl ob spomeniku, Jugoslavija... je odmevalo iz zvočnika, ko so jo v slovenski inačici zapeli jeseniški upokojenci. Borci so srečevali soborce, stiski rok in objemi so se vrstili. Nasmejani obrazi so se zresnili, ko je beseda nanesla nazaj k avgustovskemu dnu 1942.

»Tisti dogodki v avgustu so mi šli zares do kosti. Bilo

Velike žrtve na Jezercih so bile sicer delo nemških vojaških enot, te pa so bile uspešne zaradi tesne povezanosti z izdajalci. Težkih poletnih dni dvainštiridesetega na Gorenjskem se spominja tudi Metod Jurčič iz Muljave na Dolenjskem, ki so mu bili gorenjski kraji do prihoda z drugo grupo popolnoma neznani.

Poslušalec sem ter tja ujame spominček, utrinek, misel. Sicer pa so pogovori borcev kot nekakšne šifre. Le oni vedo, kdo se skriva za posameznim partizanskim imenom, krajev pogosto sploh ne imenujejo, ampak jim je jasno že, če rečejo, da je bil nek dogodek »tam doli«, ali »levo gor v smrečju«...

Naj na koncu tega zapisa ob rob napišemo še tole: proslava in srečanje borcev, mladine ter krajanov na Jezercih pod Krvavcem je bilo zares prijetno doživetje. Nič turobnega in uradnega vzdušja ni bilo. Zato so se tudi mladi razživali. Svoj delež pa so vsekakor prispevali nadvse skrbni organizatorji bližnjih krajevnih skupnosti in borčevskih organizacij ter tudi planinci in lovci, katerih prisotnost nas je opominjala, da smo sredi še neokrnjene narave. Spomenik na Jezercih pa je obrnjen s čelom proti planini, gotovo je tudi v tem del simbolike.

Bojana Žokalj – Jesih

NOVE KNJIGE

Stanko Petelin

Prešernova brigada

Pred trinajstimi leti je v zbirki monografij o slovenskih partizanskih enotah izšla pri založbi Borec knjiga o Prešernovi brigadi. Napisal jo je Stanko Petelin. Pri isti založbi je zdaj izšla druga izdaja te knjige v nespremenjeni obliki. Edina novost je uvodna beseda Odbora Prešernove brigade ob ponatistu knjige. Iz nje povzemamo, da je bila knjiga, kljub temu, da je pred leti izšla v 3.500 izvodih, razprodana in je danes ni moč dobiti na knjižnem trgu. Pri tem pa knjige še vedno nimajo vsi nekdanji borci te brigade in družine, ki so sodelovale z brigado, ter kraji, ki so bili kakorkoli povezani s to bojno enoto partizanske vojske, pa si knjigo žele. Že iz tega razloga je nastala potreba za ponatis. Toda za partizansko literaturo vlada v zadnjem času vse večje zanimanje in tudi za to knjigo. Temu sta vzrok porast zanimanja za osvobodilni boj nasploh pa tudi kvaliteta knjige o Prešernovi brigadi. Potreba in zanimanje sta torej rodili ponovno izdajo knjige o Prešernovi brigadi, ki se v novi, prikupnejši opremi pojavlja na našem knjižnem trgu. V novih 3.000 izvodih.

Zakaj narašča med našimi ljudmi zanimanje za osvobodilni boj in socialistično revolucijo, skuša pojasniti založba sama. Vsak narod je ponosen na svojo preteklost, še posebej pa na tista obdobja, ki so bila za njegov obstoj in nadaljnji razvoj najhujša in najodločilnejša. Za slovenski narod je bilo to obdobje narodnoosvobodilnega boja in socialistične revolucije. Takrat je slovensko ljudstvo imelo priložnost, da dokaže svojo zrelost. Zaradi okoliščin, v katerih se je odvijal naš osvobodilni boj, zaradi trpljenja, junaštva in žrtev je vsak Slovenec upravičeno ponosen na to obdobje naše zgodovine. Na drugi strani pa je ta del naše zgodovine še vedno sestavni del sedanjosti, graditve samoupravnega socializma. Naš narodnoosvobodilni boj bo še dolgo šola in primer, kako se je mogoče bojevati celo z mnogo močnejšim sovražnikom in ga premagati v obrambni vojni. Sedma slovenska narodnoosvobodilna udarna brigada Franceta Prešerna je bila sicer le del oboroženih sil našega ljudstva, toda njene zasluge za osvoboditev, posebno Gorenjske, so velike. Prešernova brigada je obenem prepričljiv dokaz, kako je mogoče celo v najtežavnejših razmerah doseči končni cilj, če so borci trdno odločeni in pri tem uživajo vsestransko podporo svojega ljudstva.

Seveda je publikacija o Prešernovi brigadi, ki predstavlja zajetno knjigo skoraj 700 strani, temeljito in dobro napisano delo, najbrž eno najbolj uspešnih del o slovenskih partizanskih brigadah, ki so izšle v znani zbirki Knjižnica NOV in POS, posvečeni partizanskim enotam. Kakšen je sicer značaj te knjige? O bojih in borbah Prešernove brigade je bilo napisanih veliko zapisov kronik, spominov in tudi leposlovnih del. Od vseh teh se knjiga Prešernova brigada razlikuje predvsem po tem, da opisuje obravnavanih virih tako, da resnično prikazuje življenje brigade in razmere na območju, na katerem je delovala. Knjiga je v prvi vrsti zgodovinsko delo, napisano na podlagi izvirne naše in sovražnikove dokumentacije. Naše dokumentacije je bilo veliko, močno pa primanjkuje sovražnikovega arhivskega gradiva. Zato je bilo sorazmerno lahko rekonstruirati vojno pot brigade, razvrstiti njenih enot, zamisel vodstva in potek bojev. Težje pa je bilo ugotavljati te elemente za nasprotno stran. Sovražnikove nakane in načrte je bilo mogoče povzeti po podatkih, ki jih navajajo partizanska poročila. Še težje je bilo ugotavljati resnice o končnih izidih spopadov. Knjiga torej sloni predvsem na arhiv-

skem gradivu, deloma tudi na spominskih zapisih, je pa avtor v svoje besedilo vključil tudi odlomke nekaterih člankov in reportaž iz partizanskega časopisa. S tem je deloma dopolnil pomankljivo gradivo, predvsem pa je popestril svoje besedilo in ga napravil še bolj privlačnega in zanimivega. Namen knjige je bil torej kar najbolj točno in dokumentarno obnoviti delovanje Prešernove brigade od njene ustanovitve v juliju 1943 pa do takrat, ko je bila po koncu vojne, junija 1945, brigada razpuščena. Pri tem je kolikor mogoče popolno prikazano vse, kar je bilo v zvezi z

Stanko Petelin

brigado, njeni boji, spopadi, mitingi, uspehi in porazi. Prikazani so ljudje, ki so brigado sestavljali, od navadnih borcev do komandantov in komisarjev. Osvetljene so njihove usode, njihova junaštva in trpljenje. Prikazano pa je tudi življenje na območjih, kjer je brigada delovala, predvsem na Gorenjskem in osvetljena pomoč, ki so jo domačini nudili partizanskim borcem. Knjiga o Prešernovi brigadi torej ni zgolj knjiga o vojaških operacijah, ki prikazujejo vojno pot brigade, vojaške uspehe in poraze, temveč je tudi knjiga o slovenskih ljudeh v osvobodilnem boju. V tem pa je tudi posebna vrednost tega prikaza. Posebnost te knjige je tudi v tem, ker ima na začetku precejšen del posvečen prikazu položaja na Gorenjskem v letu 1941, prikazu vstaje gorenjskega ljudstva, nemške in partizanske mobilizacije, kar vse sodi v čas pred ustanovitvijo prve gorenjske brigade. Druga posebnost tega pisanja pa je v tem, da predstavlja prikaz bojev za današnji čas dragocen vir za spoznavanje bistva splošne ljudske vstaje in za priprave na splošni ljudski odpor v novih okoliščinah. Ni treba posebej poudariti, da je knjiga bogato ilustrirana in opremljena s skicami vojaških operacij.

O vseh teh značilnostih knjige o Prešernovi brigadi je bilo govora že pred leti, ko je knjiga o brigadi prvič izšla. Do danes knjiga ni izgubila svojega pomena, temveč ga je nasprotno še pridobila. Obširno, kar se da popolno in zanimivo pisanje avtorja bo pritegnilo tudi današnjega bralca, zlasti mlade ljudi, ki vojne niso doživljali. V tem smislu lahko novo izdajo knjige o Prešernovi brigadi samo pozdravimo.

Slavko Rupel

SPREMLJAMO

Aktualni dnevi nemirnega časa

Voditelji televizijskega dnevnika so se navadili, da začnajo svoj vsakodnevni nastop z nekakšnim »šolskim raportom« iz uredniške mize: dan je bil živahen, nabralo se je nič koliko novic, teleprinterji so vroči, dogodki so prehitevali drug drugega...

Zgodnjeseptembrski dnevi so že po naravi taki, da k dogodkom vseh vrst naravnost spodbujajo. Zaključene so počitnice, začenja se pouk, sprošča se novi proizvodni cikel, dozorelo je, kar je imelo dozoreti...

Mimo teh »prirodnih« dejstev, ki se ponavljajo iz leta v leto, pa so nas na letošnjem pragu iz poletja v jesen vznemirili še mnogi izredni dogodki: pri nas doma skrb in jezo vzbujajoče dejstvo, da v mnogih tovarnah sedijo križem rok, ker nimajo reprodukcijskega materiala (v ta namen so ponekod odpovedali prvo delovno soboto ali pa celo podaljšali kolektivni dopust); v srcu Evrope samoupravno zasnovana »vstaja« poljskih delavcev zoper okosteneli centralizem socialistične države vzhodnoevropskega tipa; na drugih kontinentih (azijskem in severnoameriškem) siloviti napor za tehnološko, ekonomsko in politično modernizacijo; in v »možganih sveta«, v palači na Vzhodni reki (pa ne samo tam!) krčeviti boj za novi odnos med gospodarsko razvitim in gospodarsko zaostajajočim svetom, ki pa je vendarle en sam, človeško in globalnopolitično soodvisen prostor planeta, ki se trudi preživeti krize, v kakršne se je zapletel sam z nesmotrnostmi svojega ravnanja v zgodovini in sedanjosti...

Vsemu temu smo priče, o vsem tem iz dneva v dan razmišljamo, ob vsem tem se tudi človeško in družbeno spreminjamo...

In smo, to je nemara za nas same poglavitno, sredi tega vseskozi vročega dogajanja željni pomoči tistih, ki o stvareh vedo več, ker so bodisi prisotni v njihovem vrelšču ali pa jih študijsko in analitično obvladajo, naj gre za strokovno proučevanje ali za sodelovanje v pristojnih družbenopolitičnih jedrih.

Televizijski zaslon je »okence«, prek katerega se te in take »pomoči« nadejamo v svojem doživljanju aktualnih zgodovinskih dejstev, v razmišljanju o njih in v oblikovanju svoje tako individualne kot kolektivne zavesti.

Ali smo je deležni? Ali je ustrezna našim pričakovanjem? Ali nam podaja odgovore na zastavljena vprašanja?

O naših domačih gospodarskih (in torej tudi družbenih) problemih ter njihovih posledicah je te dni iz studia govoril Vinka Hafner, pa ne le predsednik slovenskih sindikatov, temveč tudi in predvsem kot človek, ki skuša razumeti ravnanje in probleme svojih soljudi...

O poljskih dogodkih so odgovarjali Jože Smole, Janez Stanič in dr. Ivo Fabinc...

O svetovnem gospodarskem redu, kakršen je in kakršen naj bi v naslednjih desetih ali dvajsetih letih postal, sta - v komentar k izjavam predsednikov zahodnih velesil, zbranih spomladi k medsebojni konzultaciji v Benetkah - govorila dr. Černe in Zvone Dragan...

Smo zvedeli, kar smo pričakovali?

Smo po poslušanju teh in takih odgovorov kaj bolje oboroženi za lasten delovni in življenjski boj?

Razumljivo je, seveda, da nas najbolj angažirajo naša lastna stanja in njegove aktualne »reforme«, do katerih sicer ne prihaja spektakularno, dogajajo pa se vendarle iz dneva v dan ter bolj ali manj načrtno. Zdi pa se, da smo kot delavci in občani o notranjem pretoku te spreminjevalne volje (kljub mnogoteremu besedovanju) vendarle preskromno obveščeni. Od Vinka Hafnerja smo se nadejali jasne podobe - in smo jo, kar zadeva povzetek njegovih obiskov in opazanj v kolektivih, tudi dobili; razgrnil je dejstva in spoznanja na svoj znani sugestivni način, ne pa tudi analitičnega posnetka situacij ter njihovih obvladanih perspektiv. Ukrepi, je odgovoril na eno izmed vprašanj, so v rokah izvršilnoupornih organov. Ali bi torej ne bila funkcija televizije, da v tej in taki situaciji, kot jo doživljamo, sredi ofenzive, ki smo se je lotili, ne odpre tako rekoč vsakodnevne okna v centre ukrepanja in v operativne štabe združenega dela, od koder se nadejamo koordiniranih in plansko obvladanih ukrepov. Za take pogovore in odgovore ne bi smelo zmanjkovati niti programskih terminov niti »dragocenih programskih minut«, saj gre v resnici za usoden biti ali ne biti samoupravno vodenih prizadevanj. Ni nam sicer natančno znano, kako položaj ta hip obvladujejo družbena vodstva, čutimo pa, da je televizija kljub svojim dobrim namenom premalo intenzivna, in da nas o dogajanjih za zdaj premalo strnjeno in obenem premalo analitično obvešča in mobilizira.

Ne povsem zadoščeni smo vstali tudi od razlage poljskih dogodkov, zlasti glede tistega dela, ki v živo zadeva tudi nas: boj delavcev za samoupravljanje in za pravico do svobodnega izražanja pluralističnih interesov. O tem so sogovorniki za okroglo mizo sicer spregovorili (zlasti Janez Stanič), vendar bolj v smislu naznake kot pa v znamenju primerjalne razčlemba. Hočeš nočeš razmišljamo o tem, za katere cilje se, poleg socialnih, bojujejo pripadniki poljskega delavskega razreda: za tiste in take, ki jih Jugoslovani že uresničujemo, ali nemara tudi za kakšno višjo stopnjo svoje družbenopolitične mobilnosti? Gre za vprašanja, ki s finalom poljske stavke ne zanje ne za nas zlepa niso ad acta. Analize se morajo nadaljevati in postati mnogo globlje od impresij!

Mednarodni gospodarski red, njegova transformacija, novi viri energij, mutacije dosedanjih odnosov in perspektive vseh teh naponov pa so tako in tako stalno »odprto« vprašanje vseh narodov in ljudstev sveta - in nas, ki se štejemo za njihov avantgardnoangažirani del, nič manj. Od daja, v kateri smo poslušali napovedi zahodnih državnikov, ki so se lotili reševanja lastnih stisk združeni v »deveterico«, ter komentarje dvojice naših kompetentnih poznavalcev te problematike, sicer ni imela možnosti, da bi povedala vse, kar je o tem tiki te vrste dandanes mogoče in potrebno razgrniti, toda neizogibno dejstvo je, da si prav takih, kolikor toliko »dokončnih«, pogovorov želimo. Tudi v medsebojni konfrontaciji ali dopolnjevanju udeležencev pogovora, ob temeljitem obvladovanju materije, s podatki, ki bi nas »oboroževali« za ustrezno ravnanje v bližnji in nekoliko bolj oddaljeni prihodnosti... Pa še to: zdi se, da je premalo zvažiti na plano samo nekaj bolj ali manj poznavalskih mnenj oziroma vtisov: potrebna so nam jasno profilirana stališča, ki bodo, med drugim, tudi obvezovala, seveda potem, ko bomo v njihovo argumentiranost prepričani.

Od televizije v tej fazi dogajanja, skratka, pričakujemo več, kot nam zaenkrat ponuja in daje.

Viktor Konjar

ŽALEC

Taborski kulturni dnevi

V Žalcu so od 5. do 13. septembra potekali taborski kulturni dnevi v spomin na drugi slovenski tabor pred 112 leti v Žalcu. V okviru teh dni se je zvrstilo več prireditev, osrednja pa je bila minulo soboto zvečer, ko so v starem mestu Žalca odkrili spomenik kmetu-hmeljarju. Slavnosti so se med drugimi udeležili številni predstavniki družbenopolitičnega življenja celjske-

Mitja Ribičič, predsednik RK SZDL Slovenije, odkriva spomenik hmeljarja, delo kiparja Janeza Boljke.

ga območja, Mitja Ribičič, predsednik RK SZDL Slovenije, delegacija koroških Slovencev iz Bilčova in predstavniki slovenskega kulturnega društva Oton Župančič iz Salzburga ter številni občani. Spomenik hmeljarju je odkril predsednik RK SZDL Mitja Ribičič, osrednji govornik pa je bil predsednik skupščine občine Žalec Vlado Gorišek, ki je v govoru poudaril pomen drugega slovenskega tabora v Žalcu pred 112 leti in spomenika kmetu Hmeljarju.

T. TAVČAR

KNIN

Spomin na hude boje

V nedeljo, 7. septembra, je bilo na pokopališču Lukar pri Kninu veliko komemorativno zborovanje ob odkritju spomenika padlim borcem v slavni bitki za Knin.

»Po navodilih štaba 8. korpusa je bilo treba čimprej zavzeti Knin, zadnjo in najmočnejšo branjeno sovražnikovo postojanko, zelo važno križišče komunikacij, ki vodijo iz Dalmacije proti Liki in Bosni.« Tako opisujeta v uvodu knjige o Tretji prekomorski brigadi bitko za Knin (novembra 1944) Albert Klun in Radule Butorović.

Nemci so Knin branili z vsemi razpoložljivimi sredstvi. Šestindvajseta divizija, v katere sestavi je delovala Tretja prekomorska brigada, je imela nalogo napasti območje desno od planine Kozjak in levo od Krke, z glavno smerjo napada ob cesti Drniš-Knin ter na levi strani ceste.

Naloga Tretje prekomorske brigade je bila, da v tem širšem območju zavzame položaje v smeri proti Prominu, Bulajuši in Kninu. Na desni je prodirala 11. brigada, na levi od prekomorcev pa Prva brigada.

Boji so bili srčiti in krvavi. Knin je padel, Nemce in celo vrsto njihovih podreptnikov so partizani pregnali, toda žrtve so bile velike. Kako velika in srčita je bila večdnevna bitka, dokazujejo že goli statistični podatki: 6555 mrtvih sovražnikov, 4758 ujetih, na drugi strani pa tudi izgube na strani partizanov, ki jih je padlo 629, ranjenih je bilo 2272 in kar 126 pogrešanih. Od tega števila je izgubila Šestindvajseta divizija 244 borcev, med njimi pa jih je 97 padlo samo iz vrst Tretje prekomorske brigade v neposrednih bojih za mesto.

To so le bežni podatki o bojih za Knin, ki so se jih z minulo proslavo spomnili borci, mladina in prebivalci Knina z okoliškimi kraji.

Na minulo proslavo in odkritje spomenika na Lukarju pri Kninu je odpotovalo iz Slovenije 7 avtobusov slovenskih prekomorcev – 360 nekdanjih borcev, udeležencev bojev za Knin, ki so poleg Knina obiskali še nekatere partizanske kraje na svojem petdnevem krožnem izletu.

Slavnostna govornika na kninski proslavi sta bila španski borec in narodni heroj ter politkomisar Tretje prekomorske udarne brigade Stane Bobnar ter predsednik skupščine občine Drniš Mile Culina.

B. Z.

JESENICE

Letna skupščina

Redna letna skupščina sododborov vezistov NOV in POS za Gorenjsko bo v petek, 10. oktobra, ob 16. uri na Primskovem. Kot a. i. bodo tudi letos gostitelji delavci PTT delovne organizacije v Kranju. Na skupščini bodo jubileantom 60, 70 in 80-letnikom podelili priznanja in čestitke, sodelavcem PTT pa bodo izročili sliko z lanskega srečanja na istem kraju na Primskovem.

Na Gorenjskem živi ta čas še nekaj nad 120 nekdanjih vezistov NOV in POS. Vsem, ki so že kot taki evidentirani pri pododboru, bodo poslali osebna vabila za udeležbo na letni skupščini. Kdor vabila ne bo prejel, je prav tako vabljen in z veseljem pričakujejo njegovo udeležbo. Vsak pa se mora predhodno prijaviti tajniku Gabrijelu Divjaku, Jesenice, Bokalova 9, ker mora pododbor vedeti za število udeležencev.

Na skupščino so vezisti povabili predstavnike občinskih odborov ZZB NOV na Gorenjskem in predstavnike delovne organizacije ISKRA Kranj, s katerimi sodelujejo.

BRANKO BLENKUŠ

GRIZE

Krajevni praznik

Krajevna skupnost Grize praznuje 24. avgusta svoj krajevni praznik, v spomin na dan, ko sta Savinjska in del Reverske čete leta 1941 napadli rudnik Zabukovica. Ti kraji so znani po svoji revolucionarni preteklosti in zato ni naključje, da je bila na tem območju ustanovljena ena prvih partizanskih čet in zapljenjena prva okupatorjeva puška.

Ob samem krajevnem prazniku je bilo organiziranih več tekmovalnih in odprli so pomembne komunalne objekte, pri katerih so krajski pri-sevali do ene polovice sredstev.

Pohod ob spomenikih NOV, ki je bil značilen za prejšnja leta, je prestavljen v mesec oktober. V tem mesecu planinsko društvo praznuje 30-letnico obstoja in načrtuje, da bo organiziralo pohod Jegriše v spomin na Veličkovo četo, ki je padla na tem pobočju. Pohod bodo organizirali skupaj z borčevsko organizacijo in skupaj s krajevno skupnostjo Liboje in Sešče. Se naprej pa bo pohod, 13. septembra 1980, ki ga organizira planinska sekcija pri Keramični industriji Liboje. Pohod bo organiziran ob 30-letnici organizacije.

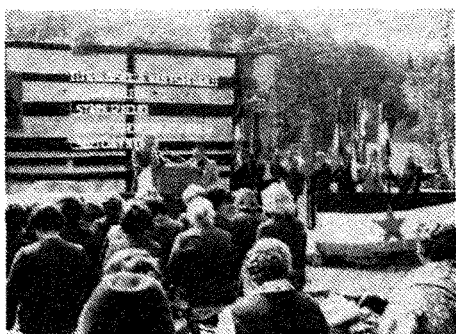
Ko govorimo o krajevnem prazniku, ne moremo mimo priznanja znaka OF, ki ga je ob tej priložnosti prejela Dragica Podvršnik, aktivistka NOV. Zaradi njene skromnosti smo do sedaj nanjo vse preveč pozabljali.

FRANC JEŽOVNIK

JUGORJE

Partizansko srečanje v Beli krajini

V mali podgorjanski vasi Jogorje, ki leži na pragu Bele krajine, je bilo preteklo nedeljo spominsko srečanje borcev in aktivistov narodnoosvobodilnega boja, ki ga je pripravil odbor 15. SNOUB Belokranjske. Na slavlju sta med številnimi borci Belokranjci in drugimi, ki so se med revolucijo zadrževali v deželici belih brez, bila tudi Franc Leskošek-Luka in Ivan Maček-Mati-ja. Zbranim borcem, med katerimi pa je bilo

Proslava na Jugorju

tudi veliko tistih, ki so med revolucijo v Beli krajini obiskovali podoficirske in oficirske šole, je spregovoril prvi komisar 15. SNOUB Niko Silihi, ki je orisal zgodovinsko pot te slavne brigade, ki je bila ustanovljena po kapitulaciji Italije, in poudaril veliko pripravljenost Belokranjcev pri podpori narodnoosvobodilnega gibanja in utrjevanju bratskih vezi med Slovenci in Hrvatini na gorjansko-zumberskem in obkolpskem območju.

SLAVKO DOKL

ŠMIHEL

Po poteh naše revolucije in spominov

Dom Majde Silc v Šmihelu – Novem mestu izpolnjuje v svojem programu poleg vzgojnega dela in oskrbovanja mladine, ki študira v raznih šolah v Novem mestu, tudi prenašanje bojnih tradicij na učečo se domsko mladino. Vsako leto organizira skupaj z borci Ljubljanske brigade izlete »v neznanu« po poteh bojev te partizanske enote. Letos so ob dnevu mladosti in v spomin na tovariša Tita obiskali bojne položaje pod Gorjanci. Domska delovna skupnost je v juniju obiskala dom cvetja na Dedinju v Beogradu, zadnje počivališče našega maršala, ter je ob tem položila cvetje iz Dolenjske.

Za jesenski čas so določili še en dan, ko je 35-članski kolektiv poleg Plitvic obiskal še znamenito Petrovo goro pri Karlovcu. Pot nas je vodila skozi Dolenjske Toplice in v Podturnu smo krenili na slovesno partizansko magistralo do Semeča, Črnomlja vse do Vinice. Pri Vinici smo zapustili Slovenijo in prek mosta že krenili na območje Petrove gore, koder so se med NOB zadrževale številne partizanske enote Hrvatske. Naš obisk je bil posvečen centralnemu delu glavne partizanske bolnišnice, ki je napravil na vse nas velik vtis.

Ko smo odhajali proti Plitvicam, smo razmišljali o velikih bojih. Zal smo pri tem mislili tudi na številna naša slovenska partizanska grobišča, posebno na Bazo 20, Dražgoše, Begunje, Pohorje, koder bi lahko uporabili podobna tehnična sredstva, kot smo jih videli na Petrovi gori in na Kozari.

Ko so te dni vzgojitelji sprejeli 400 novih gojencev, bodo vsi, ki so se udeležili tega zgodovinskega obiska Dedinj in Petrove gore, lahko prenesli vse te vtise njim, ki bodo jutri stopali po stopinjah v svoje bogato mlado življenje. Kolektiv bo tako izpolnil svojo dolžnost in nalogo prenašati bojne tradicije naprej.

MARJAN TRATAR-UCO

LJUBLJANA

Srečali so se borci 12. SNOUB

Ob 37-letnici ustanovitve 12. slovenske narodnoosvobodilne brigade in ob 35-letnici osvoboditve Ljubljane – mesta heroja je bilo minulo soboto v Mostecu tovariško srečanje borcev 12. SNOUB pod pokroviteljstvom občine Ljubljana-Siška.

Po pozdravnem govoru Franca Dejaka, predsednika občinske skupščine Ljubljana-Siška, je zbranim borcem 12. SNOUB spregovoril komisar te brigade Niko Silihi. Praznovanja so se udeležili številni občani, borci ter vidni družbenopolitični delavci, med njimi tudi Franc Leskošek-Luka, podelili pa so tudi priznanja borcem 12. SNOUB.

JOŽE ČURIN

ŠOŠTANJ

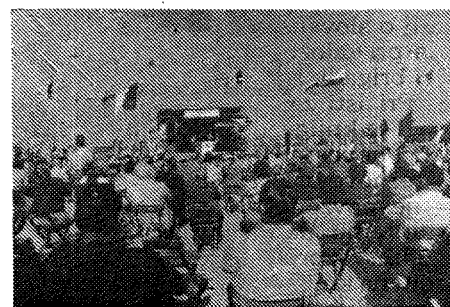
Srečanje aktivistov OF

V nedeljo so se na Anclinovem vrhu v Lokovici nad Šoštanjem zbrali aktivisti OF šaleško-mislinskega okrožja. V bližini kraja, kjer je julija leta 1944 padel sekretar okrožnega komiteja KPS in sekretar okrožja OF Stane Ilc-Krištof, so odkrili spominsko obeležje. To je bilo peto po-vojno srečanje aktivistov OF šaleško-mislinskega okrožja.

S. Š.

SELCE PRI RONKAH

Partizanski miting

V nedeljo, 7. septembra 1980, je bil v Selcah pri Ronkah v republiki Italiji 5. tradicionalni partizanski miting v počastitev nekdanjih partizanskih brigad: Tržaške in Fontanot ter 35. obletnice osvoboditve. Te osrednje proslave se je udeležilo veliko število ljudi iz Italije in Jugoslavije. Med udeleženci so bili nakdanji borci omenjenih brigad, borci in aktivisti NOV Jugoslavije, predstavniki ANPI in občinskih uprav iz Italije, predstavniki ZZB NOV in DPO občine Nova Gorica ter generalni konzul SFRJ v Trstu Stefan Cigoj.

V počastitev omenjenih brigad in 35. obletnice osvoboditve so se v Selcah vrstile razne kulturne in športne prireditve vse od 5. do 8. septembra. Tudi ta partizanski miting je odraz in dokaz tesnega prijateljskega sodelovanja med dvema sosednjima deželama ob najbolj odprti meji med Italijo in Jugoslavijo.

LOJZE KRISTANČIČ-MINKO

BAZOVICA

Petdeseta obletnica žrtev fašizma

Pogled na množico ljudi, ki je prišla v nedeljo, 7. septembra 1980, na komemoracijo ob 50. obletnici žrtev fašizma v Bazovico, je bil tak, kakor da bi gledali valovanje široko odprtega morja. Sem so prihiteli starejši in mlajši, predvojni revolucionarji, borci in aktivisti NOV, mladina, pionirji ter drugi delovni ljudje in občani iz ožje in širše okolice z obeh strani meje, iz Italije in Jugoslavije. Sem so prišli Slovenci, Hrvati in Italijani, prišlo so vsi, ki si želijo mir, svobodo in prijateljstvo med narodi, in ki so ta mir, to svobodo in to prijateljstvo, kovano pred drugo svetovno vojno in skovano v narodnoosvobodilnem boju, trdno odločeni negovati in braniti.

Slavnostna, komemorativna govora sta imela predsednik deželnege sveta Furlanije-Juljske pokrajine Mario Colli in Dorče Sarđoč, ki je bil tudi sam med obsojenci po posebnem fašističnem tribunalu. Oba sta spregovorila o predvojni neznostnih razmerah pod fašistično diktaturo, o nečloveškem nasilju in mučenju protifašistov, še posebej o nasilju nad Slovenci in Hrvatimi, ki so po prvi svetovni vojni pripadli v okrilje fašistične Italije. Spregovorila sta tudi o skupnem boju jugoslovanskih in italijanskega naroda proti fašizmu in nacizmu.

Ko je tovariš Sarđoč omenil nedolžne žrtve, ki so padle pod strel črnosrajčnikov in 50-letnico (6. september 1930), kar je bazoviško gmajno zalila kri Bidovca, Marušića, Miloša in Valenčića ter našo rodno zemljo objela žalost, so obraze nemo sklonjenih glav udeležencev orosile solze. Obenem pa je iz njih žarel ponos, ker naših narodov fašizem ni uspel zatreti in streti kljub njegovemu nečloveškemu nasilju, temveč nasprotno, strl je samega sebe in zmagnala je pravica nad krivico. Vsako fašistično nasilje in nedolžna žrtev je v svobodoljubnih, naprednih demokratskih silah porodila še večji odpor, ki ga tudi posebni fašistični tribunal ni uspel zatreti.

Bratstvo in prijateljstvo med narodi, izkazano na mnogo shodih, prijateljskih srečanjih, proslavah in drugih priložnostih, je bilo dokazano in potrjeno tudi na komemoraciji ob 50-letnici žrtev fašizma v Bazovici. Prijateljsko in tovariško je bilo stiskanje rok in prisrčni so bili objemi, ne gde na narodno pripadnost in govoreči jezik. Želja in trdna odločnost vseh je bila: »Nikoli več nazaj v dobo fašistične diktature in zatreti vsak poizkus oživljanja fašizma.« In enotne, napredne demokratske sile, ki si žele mir, svobodo in bratsko sožitje med narodi, bodo to v vsakem primeru tudi storile.

Pred začetkom proslave ob spomeniku se je po bazoviški gmajni vila na slavnostno tribuno dolga kolona mladincev z zastavami.

Kulturni program so izvedli združeni pevski zbori iz vseh krajev od Trsta do Trbiža in gledališki umetniki SNG iz Trsta. Prelepa pesem in beseda, zatirana in prepovedana pod fašizmom, zapeta in izpovedana v spomin žrtvam fašizma, je svobodno zadonela in vsem segla globoko v srca.

K spomeniku bazoviških žrtev so položili številne vence, ki so jih prinesle delegacije z obeh strani meje, iz Italije in Jugoslavije.

LOJZE KRISTANČIČ-MINKO

Podružnično šolo v Lazah so poimenovali po partizanskih kurirjih

Občina Logatec slavi letos svoj praznik v krajevni skupnosti Laze. Ob tej priložnosti bodo v Lazah odprli tudi prenovljeno osnovno šolo, ki je z nekaterimi prizidki in funkcionalnimi dopolnitvami dobila povsem drug videz. Vsa ta dela, ki so stala več kot osemsto starih milijonov, so prispevali občani s samoprispevkom. Prenovljeno šolo bodo poimenovali po partizanskih kurirjih. Imenovala se bo »OŠ partizanskih kurirjev«. Zato so se odločili predvsem iz dveh razlogov. Pionirski odred, ki že nekaj let izredno uspešno deluje pri tej šoli, nosi ime po kurirski postaji TV-2a, ki je med vojno delovala blizu Laz in Jakovice. Na tej kurirski postaji so bili kurirji predvsem domačini iz Laz in okoliških vasi. Prav zato je bila povezava med kurirji in prebivalstvom izredno dobra, saj si skoraj ni bilo mogoče zamisliti uspešnega delovanja te kurirske postaje brez take povezave. Kurirji so bili tudi dobri obveščevalci. Sodelovali so tudi v marsikateri akciji, ki smo jo organizirali na tem območju. Tudi splošne naloge, ki so jih imeli kurirji na tem območju niso bile lahke, saj so morali vzdrževati zvezo prek dveh glavnih cest in prek dobro zavarovane (zastražene) proge Ljubljana-Trst, ki je bila obdana z bunkerji, ograjena z žično oviro in še minirana. Kljub vsem oviram je veza neprekinjeno potekala iz Primorske na Dolenjsko in obratno. Zato povsem opravičeno nosi šola tako ime.

Krajevni praznik KS Laze so poimenovali po prvi izvršeni akciji, ko so ustavili žago.

Žagarski obrat na Ravniki nad Lazami so vaščani Laz in okoliških vasi imeli kot edini vir zaslužka pred in po vojni. Istočasno pa je bilo močno razvito in organizirano delavsko gibanje, ki je imelo velik vpliv na potek organiziranosti NOG in odhod mladih delavcev k partizanom.

Moja prva kurirska pot v Kališe

Po večdnevni bojih konec decembra 1942, ko smo bili nad Horjulom v Dolomitih, je zapadel prvi sneg. Spali smo kar na prostem, brez šotorov, ali kakršnekoli zaščite. Nagreblji smo si malo listja in se v svoji skromni opremi zarili vanj. Zjutraj pa smo se zbudili pod kakih 15 centimetrov debelo snežno odejo.

Nismo se še dodobra spočili, pretegovali smo se in odlašali z vstajanjem. Toda čas nas je neusmiljeno preganjal. Dežurni bataljona je dal povelje in morali smo zlesti iz svojih toplih prostorčkov. Pritiskal je mraz, ognja nismo smeli zakuriti, zato nas je kar vleklo, da smo se ogledovali za toplimi kotički, kjer bi se še malo stisnili...

Kljub navidezni dobri volji pa smo čutili, da se nekaj pripravlja. V strogi zaupnosti je začelo krožiti od ust do ust, da se pripravlja premik bataljona v ljubljansko smer, v bližino Hruševja in Babne gore. Kmalu po kosilu me je poklical komisar bataljona Ovsov in me vprašal, če dobro poznam pot čez Petkovec, Žiberše, Kalce, do Kališ nad Logatcem. Preveč dobro te poti nisem poznal. Toda misel, da se bom z dobljeno nalogo približal domačemu kraju, je prevladala in odgovoril sem pritrdilno. Računal sem, da se bom doma malo oblekel, saj sem pred dnevi zgubil v spopadu s sovražnikom vso opremo, skupaj z nahrbtnikom, obleka pa, ki sem jo imel na sebi, je bila vsa raztrgana.

V štabu sem dobil vsa navodila in pošto za rajonski odbor Logatec, ki se je zadrževal v Kališčah. Sredi popoldneva sem se odpravil na pot, bataljon pa na premik proti Babni gori in Hruševju. Nekaj časa sem hodil še podnevi, večinoma po nekoliko znanih poteh po gozdovih. Proti večeru sem se približal vasi Podlipa in počakal, da se je zmračilo. Za boljše orientacijo sem še pred mrakom zlezal na drevo in si ogledal okolico. Ob prvem mraku sem se podal najprej čez Podpresek in Petkovec Žiberšam in najprej proti Logatcu. Do tu mi je bila pot nekoliko poznana. Ko pa sem prišel do Rečanove kmetije v Žiberšah, sem skoraj zgubil orientacijo. Vedel sem le to, da pot naprej vodi proti Gornjemu Logatcu, ker sem do Rečanovih že prej večkrat hodil. Čeprav sem bil utrujen, sem nadaljeval pot proti Logatcu, od tu naprej proti Kalcem. Srečal sem nekaj domačinov in eden od njih mi je dejal, da bom po nekaj sto metrih pri prvih hišah v Gorenji vasi. Zdelo se mi je tudi, da slišim italijansko govorjenje, toda bil sem že toliko utrujen in lačen, da bi najraje pri prvi hiši poprosil za kosček kruha. Zbral sem vseh moči in obšel Gorenjo vas, pri osamljeni Geščevi domačiji pa sem zavlil pod kozolec in se usedel na voz, da bi se nekoliko spočil.

Nekdo se mi je približeval, zato sem stisnil puško k sebi, da me ne bi opazil. Bila je Geščeva mama, ki je mislila, da sem berač ter me je povabila v kuhinjo. Postregla mi je s kislim zeljem in kosom kruha.

Zahvalil sem se in nadaljeval pot proti Kališam. Sneg, ki je zapadel prejšnjo noč mi je oteževal že tako naporno pot pa tudi orientacijo. Nenadoma mi je zmanjkalo poti in zavlil sem kar v celo. Po dveurni naporni hoji sem se spet znašel na svoji sledi in ugotovil, da hodim v krogu. Utrujen sem bil, da sem se komaj premikal. Rad bi se ustavil in odpočil, toda zavedal sem se, da bi v snegu lahko tako zaspal za vedno.

S poslednjimi močmi sem nadaljeval pot. Kazalec na uri se je pomikal že proti jutru in kmalu sem se znašel na znani poti nad Grčarevcem, ki je zanesljivo vodila proti

cilju.

Okrog petih zjutraj sem končno prišel v Kališe. Čukove družine, ki je tam živela, se ob tej uri nisem upal buditi, zato sem zavlil v hlev in se stisnil h kravi pri zidu, da bi se ogrel. Zjutraj sem se prebudil, ko je prišla v hlev domača hči Ivanka, da bi nakrmila živino. Ko me je zagledala, se je prestrašila in z vilami v rokah stekla proti hiši klicat domače.

Hlevu se je približal gospodar, s pokašljevanjem me je hotel nekako priklicati oziroma se prepričati, če sem živ, hči Ivanka je namreč mislila, da sem mrtev.

Gospodarju sem razložil, da sta me mraz in utrujenost pripeljala v hlev. Povabil me je v hišo na skodelico mleka in kruha. Takrat sem se spoznal tudi z domačimi, ki so me pozneje še večkrat lepo sprejeli in pogostili.

Povprašal sem še za zvezo z rajonskim odborom Logatec. Povedali so mi, da Vanjo in Francej iz odbora prihajata navadno popoldne ali proti večeru. Odločil sem se, da medtem skočim v Laze, da se oblečem in malo bolj pripravim za zimo. Čez dan sem se približal Lazam, pa nisem mogel domov, zato sem se vrnil in oddal pošto, ki sem jo prinašal za rajonski odbor Logatec.

Po opravljeni nalogi me je znova preganjala misel, da bi šel domov. Domačih nisem videl od časa, ko sem odšel k partizanom.

Od Kališ proti Lazam je bila bolj slabo vidna gozdna pot, pa še ta je bila zametena s snegom. S težkimi koraki sem si utiral pot, obdajala me je vse večja tesnoba, čim bolj sem se približeval. V vasi je imel okupator svoje postojanke in pripravljen sem moral biti na presenečenja. V somraku sem stekel čez cesto, šel v klet na spodnjo stran hiše in se zaril v kup listja. Tu me je našla mama in me v strahu in veselju postregla z okrepčilom. Doma pa ni bilo varno ostati. Zvečer sem se preselil na Martincov kozolec. Tam sem kmalu z znaki privabil domačega sina Slavca in z bratom Cenetom sta me oskrbovala s hrano nekaj dni, ko sem ostal pri njih. Medtem pa se je tudi moji mami posrečilo, da je nabrala potrebne stvari, ki sem jih za zimo nujno potreboval.

Po nekaj dneh sem se dobro oblečen in obut vrnil v svoj bataljon. Nekateri so že malo dvomili o moji vrnitvi. Naše poti so bile nevarne in se marsikdo ni vrnil živ. Zato je bilo naše skupno veselje še večje, saj je bilo znano, da se »Jelen vedno izvleče«.

Jože Simšič-Jelen

Stane Žitko-Stojan, komandir kurirske postaje TV-2a, Ivan Mahnič in Franc Simšič poleti 1944

Ustavitev parne žage Ravniki pri Planini

V maju 1942, kmalu po partizanski akciji na Grahovo (sedaj vem, da je bilo to 20. maja), je odšla manjša skupina partizanov (6-8) iz taborišča na Križni gori nad Ložem v območje Ravnika z namenom, da bi onesposobila nadaljnje obratovanje parne žage Ravniki. To je bila samo ena od tovrstnih akcij, ki so izhajale iz tedanje partizanske aktivnosti in katerih cilj je bil preprečiti, da bi gospodarstvo in narodno bogastvo sploh služilo interesu okupatorja.

Skupina, ki jo je vodil Franjo Pirc-Jovo in v kateri sta bila od domačinov poleg mene tudi Andrej Ržek-Vencelj in Jože Mahnič-Vojko je navedenega dne v zgodnjih jutranjih urah odšla iz taborišča ter mimo vasi Zerovnica - Dolenje jezero še pred dnevom pri vasi Podskranjek prečkala cesto Rakek-Cerknica in od tu dalje že podnevi nadaljevala pot proti Ravniku. Ko smo v dopoldanskih urah dospeli nad železniško postajo Planina (ustavili smo se 200-300 metrov nad delavskim naseljem), sva bila z Venceljem določena, da se poveževa z Mirom Slejkom in tako vzpostaviva stik z domačini, ki so nam pomagali pri izpeljavi zamišljene akcije. Odšla sva h gozdarski hiši in iz primerne oddaljenosti opazovala gibanje stanovalcev in drugih oseb. Čeprav sva tam čakala na ugodno priložnost več kot 2 uri, nisva uspela priti v stik z Mirom, niti s kom drugim od družine Slejko.

Med premišljanje, kaj napraviti, sva zaslišala približevanje konjske vprege. Bil je Adolf Abrahamsberg, ki je peljal hlobovino na žago. Ker sva poznala razmere in vedela, da bo po razložitvi hlobov prišel z vprego v »štab«, kjer je tudi stanoval, sva se odločila, da vzpostaviva zvezo z Mirom prek njega. Takoj sva se premaknila za njegovo barako in čakala. Ko se je vrnil in izpregel konje, sva ga uspela priklicati. Ko se je zavedel, da ima opravka s partizani, se je po prvem presenečenju hitro zbral, odšel v kuhinjo in nama prinesel svoje kosilo. Dogovorili smo se, da se čez nekaj minut vrne. Imela sva občutek, da bo naredil, kar sva ga namerala prositi in bila sva zadovoljna.

Naključje pa je hotelo, da je minuto ali dve zatem prišel k tej baraki italijanski vojak iz bližnje čuvajnice. Stopil je na vrh vodnjaka in začel zajemati vodo. Bila sva blizu vodnjaka in slabo krita, poleg tega pa tudi premalo previdna in tako naju je vojak opazil. Vojak je hitro zapustil vodnjak ter vzdignil preplah. Z Andrejem sva se takoj umaknila in odšla poročati k skupini. Po krajšem posvetu je bilo sklenjeno, da akcija

zaradi tega spodrsljaja ne sme propasti, in naj nadaljujeva z iskanjem stika z domačini. Tokrat sva si postavila za cilj Ržkovo družino. Toda, ko sva se oddaljila od skupine največ sto metrov, sva skozi redek gozd še pravočasno opazila italijansko vojaško patroljo v bojni opremi. Ob primernem trenutku sva se umaknila in obvestila vodjo skupine.

Celotna skupina se je morala umakniti globlje v gozd Ravniki, in tu smo čakali nekaj ur v prepričanju, da se bo italijanski preplah polegel in bomo v večernih urah uspeli opraviti to, ar nam ni uspelo prek dneva. V poznih popoldanskih urah se je skupina previdno vrnila na dopoldansko mesto. Od tu sva z Andrejem spet odšla iskat kateregakoli člana družine Ržek. Spominjam se, da sva takrat brez posebnih težav in dokaj hitro prišla v stik z Andrejevo sestro Ivano. Le-ta nama je kmalu pripeljala Nika Isteniča, za katerega smo že poprej računali, da bi nam lahko bistveno pripomogel k uspešno izvedeni akciji ustavitve žage.

Seznanila sva ga z namenom našega prihoda, in takoj je pristal, da v akciji tudi sam sodeluje. Takoj pa se je tudi odločil, da bo po akciji odšel z nami in postal partizan. Kmalu zatem smo bili že vsi trije pri ostali skupini. Tu je bil takoj izdelan načrt akcije, po katerem sta bila določena za samo neposredno onesposobitev Niko in Vojko, ostali pa naj bi zavarovali nemoteno pot akcije.

Tako sta se Niko in Vojko v zgodnjih jutranjih urah dne 21. maja priplazila skozi malo odprtino pod žagarski obrat in od tu dalje tudi v strojnico. Tu sta odvila oziroma poškodovala nekaj bistvenih elementov, nujnih za delo obrata (manometri, pogonsko jermenje). Ostali partizani smo ju varovali: celotna akcija je bila izvedena v popolni tišini in brez uporabe kakršnekoli luči. Niko je pač poznal razmere zelo dobro in je to lahko opravil na tak način in tudi dokaj hitro, saj za vse delo nista z Vojkom rabila več kot 15-20 minut.

Akcija obiska veleposestva Seifa Ravnika je bila prav tako načrtovana že prejšnji dan. Z njo naj bi opozorili na prepoved izkoriščanja naših naravnih bogastev za interese okupatorja, ki jo je sestavila OF. Tudi ta akcija je potekala brez zapletov. S Seifom se je pogovarjal vodja skupine Jovo in morda še kdo od naših. Vem, da od domačinov - partizanov ni šel nobeden v hišo k Seifu. Bili smo na straži oziroma v zasedi. Po teh akcijah smo se brez posebnih težav po isti poti še isti večer vrnili v taborišče na Križni gori.

Čeprav opisani akciji ne sodita med pomembnejše partizanske akcije, je njun pomen glede na čas (21. maj 1942) in lokacijo (ob sami železniški progi Dunaj-Trst in bližini vojaške posadke) ter glede na dosežen namen (preprečiti izkoriščanje naravnih bogastev in proizvodnih sredstev za koristi okupacijskih oblasti), bil zelo velik. Takoj po akciji je odšlo še več fantov v partizane, močno pa se je razvila politična aktivnost OF v vaseh.

Okupator je konec julija istega leta odpe-ljal v internacijo večino mlajših moških. Toda Laze so do tedaj že dale prvih 11 partizanov in mnogo dobrih aktivistov, ki so uspešno nadaljevali politično delo proti okupatorju.

Rezultat tega dela je bil še posebno viden ob kapitulaciji Italije in tudi v vsem nadaljnjem obdobju do konca vojne. Izdajstva ti dve vasi skoraj nista poznali.

Stane Žitko-Stojan

Brata Tone-Zvone in Jože-Jelen na Kališčah, nedaleč od sedanjega Tončkovega doma, spomladi leta 1944

NAGRADNA KRIŽANKA

Razpis nagradne križanke

V tej številki poklanja nagradno križanko našim zvestim reševalcem in tudi tistim, ki se še niso ojunčili za reševa-

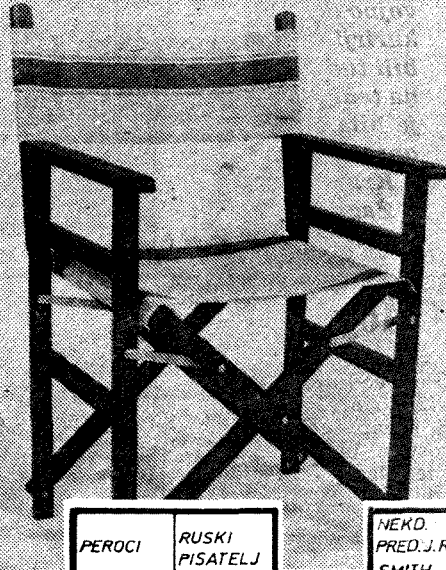
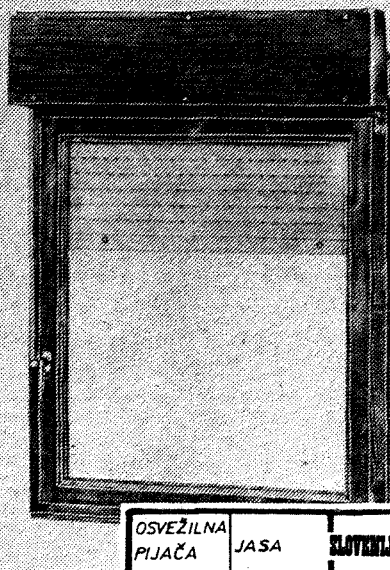
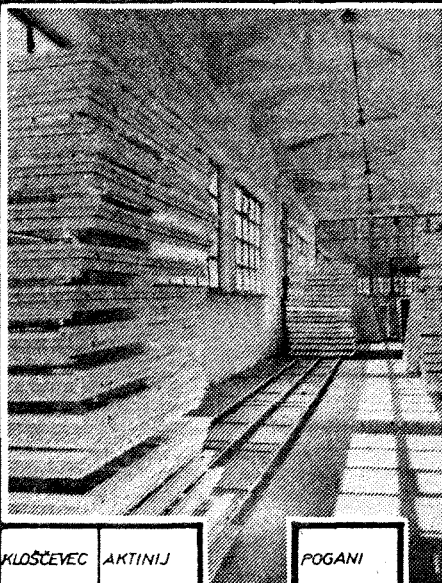
nje, KOMBINAT LESNE INDUSTRIJE LOGATEC, 61320 Logatec, tel. (061) 34-333. Skupno z njimi vam uredništvo in uprava časopisa TV-15 želimo čimveč sončnih dni in znanja pri reševanju.

Rešitve križanke KLI LOGATEC pošljite na naslov:
Uprava časopisa TV-15, Miklošičeva 28, 61000 Ljubljana
in na kuverti levo spodaj napišite »KRIŽANKA KLI LOGA-
TEC«, najpozneje do 29. septembra.

Žreb bo za nagrade razdelil tri knjige »Vstani, sužnjil« (pesmarica).

Veliko sreče!

KLI LOGATEC

[illegible]

Ob petdesetletnici fašističnega zločina

Prve žrtve na Bazovici

Sestega septembra leta 1930 so padli pod streli fašistov na Bazovici pri Trstu štirje naši slovenski rojaki: Ferdo Bidovec, Zvonimir Miloš, Franjo Marušič in Lojze Valenčič. Vsi štirje so bili naši zavedni slovenski rojaki, ki niso klonili pod fašističnim nasiljem. Padli so v boju za narodnostni obstoj našega slovenskega in hrvatskega življa pod fašistično Italijo. Izgubili so svoja mlada življenja le zato, ker so ljubili svoj zaslužni narod in se zanj bojevali.

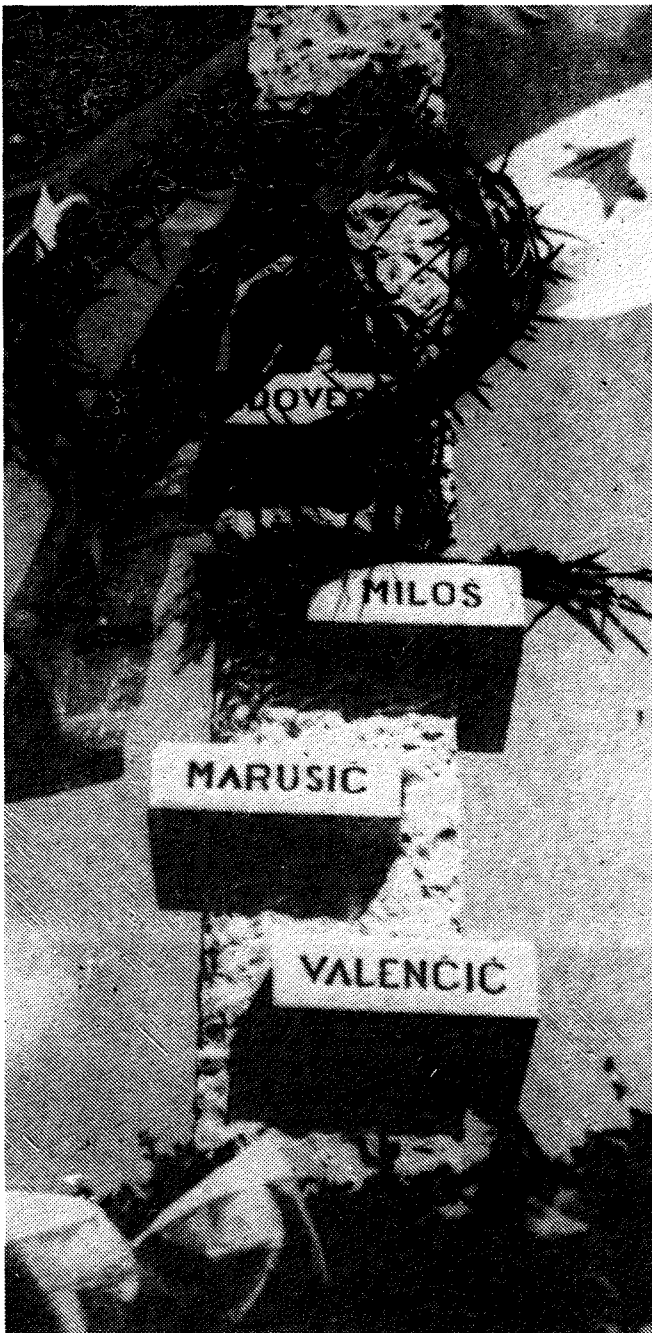
Proces pred posebnim fašističnim sodiščem v Trstu proti skupini naših primorskih rojakov se je začel 1. septembra 1930, pod predsedstvom generala milice Cristiana, poleg še sedmih članov, ki so bili vsi konzuli milice. Proces je trajal do poznih večernih ur 5. septembra, ko je bila izrečena obsodba 18 obtožencem: štiri so bile smrtne obsodbe, ostali pa so bili obsojeni na zaporne kazni od pet do trideset let težke ječe.

Fašistična preiskovalna komisija je obtožila 87 naših rojakov, protifašističnega delovanja in sabotažnih akcij. V spomladanskem času 1930 so se začele aretacije, najprej v Trstu in okolici in nato v raznih krajih Goriške. Od 87 obtoženih jih je 27 še pravočasno pobegnilo čez mejo v Jugoslavijo in za temi je bila izdana tirailica. Deset aretiranih so izpustili zaradi pomanjkanja dokazov, od ostale

skupine so jih kot že omenjeno 18 obsodili na zaporne kazni. Vse sicer kaže, da so tudi tej skupini nameravali soditi v Trstu, vendar je bil proces v Rimu, verjetno zaradi velikega odmeva in zgražanja svetovne javnosti, po smrtnih obsodbah na prvem procesu.

Morebiti je le prav, če se ob tej 50-letnici ozremo nazaj v čas, ko so primorski kraji po prvi svetovni vojni pripadli Italiji. Kmalu po zasedbi po italijanski vojski, so se pojavili po vseh krajih lepaki z velikimi črkami v slovenskem jeziku: »Slovenci, Avstrija vam je bila mačeha, Italija pa vam bo prava mati. Italija je velika država svobode, daje vam iste pravice kakor ostalim državljanom Italije. Italija vam bo dala več šol v vašem jeziku, kakor vam jih je dala Avstrija.«

Res je bilo nekaj časa kar mirno, obnavljali so porušeno domovino, prosvetna in kulturna društva, čitalnice in zadruge. Narodni prerod se je nenehno širil. Žal pa je prišel v oktobru 1922 v Italiji na oblast fašizem in takrat se je začelo preganjanje in kratenje narodnostnih pravic slovenskega in hrvatskega življa pod Italijo. Do leta 1927/1928 so bile ukinjene vse slovenske šole, prepovedano izdajanje slovenskih in hrvatskih časopisov, prepovedano delovanje vseh prosvetnih in kulturnih

društev ter zadrug. Učitelji, uradniki, železničarji in drugi, so bili domala vsi premeščeni v Italijo, na njihova mesta pa so prišli izrazito proti našemu narodu usmerjeni ljudje iz notranjosti Italije. Tako se je naše ljudstvo na Primorskem, oropano vseh narodnostnih in človeških pravic, začelo organizirano upirati potujčevanju. Čez takratno jugoslovansko - italijansko mejo so začeli naši zavedni ljudje prenašati slovensko čtivo in ga širiti med vse plasti našega naroda na Primorskem. To pa je bilo seveda v nasprotju s fašističnimi načrti o raznarodovanju in tako so se začela preganjanja, aretacije in obsodbe.

Obtožnica na omenjenem sodnem procesu v Trstu med drugim pravi: »Državljeni slovenske narodnosti v Julijski Krajini so že več časa izvrševali s sredstvi, ki so prihajala z onstran meje, protitalijansko delovanje s tem, da so skrivoma razširjali slovanske tiskovine, vsebuječe grde laži proti Italiji, da so požigali italijanske šole in otroške vrtce in druga dejanja, vsa s protitalijanskimi nameni. Vsi obtoženci so obtoženi, ker so v Julijski Krajini in drugje v letu 1930 in še več let pred tem med seboj in drugimi neznanimi osebami naklepali, da se del naše države (Julijsko Krajino) postavi pod tuje gospo-

stvo, poslužujoč se pri tem oboroženega upora, rušitev, pomorov in tako dalje.«

Nadalje zasledimo v obtožnici: »Podrobna preiskava je pripeljala do odkritja tajne organizacije, katere predstavniki so bili zgoraj navedeni obtoženci. Preiskava je tudi odkrila, kakšne namene je imelo to gibanje in kakšne zveze z inozemstvom.«

Obravnavani sodni proces in težke obsodbe niso mogle zavreti našega odpora proti fašizmu, ki je hotel z vsemi sredstvi potujčiti naš rod na Primorskem. Čimvečji je bil pritisk, tem močnejši je bil odpor. Kmalu po aretacijah in obsodbah se je protifašistična dejavnost še povečala, kljub novim aretacijam in obsodbam. Naši ljudje niso mogli mirno gledati namer fašistične Italije in so se raznarodovanju odločno upirali. Zavedali so se, da brez žrtv ni svobode. Dolga leta je trajal ta boj in šele med narodnoosvobodilnim bojem, v katerega se je naše ljudstvo tako množično vključevalo, se je izpolnila želja po svobodi in neodvisnosti. Drago pa je bila plačana ta svoboda in številne so bile žrtve. Bidovec, Marušič, Miloš in Valenčič, še pred njimi pa Gortan, so bili prvi, ki so izgubili življenja v tem boju.

Srečko Šorli

Franjo Fijavž

Delovanje
napredne mladine
na vasi

5

Pristopanje v kmetско-delavsko gibanje in v narodno obrambno dejavnost

Kmetska mladina je ob opisanih slabih in težkih življenjskih razmerah rada pristopala v DKFID, saj ji je postajalo jasno, da je njeno mesto predvsem v društvi kmetske mladine in ne v »Sokolu« kakor tudi ne pri »Orlih«, oziroma pozneje pri »Slovenskih fantih« in »Dekliških krožkih«, ki jih je vodila duhovščina. Delovanje društev je postajalo čedalje bolj zanimivo in pestro za kmetsko mladino. Predavanja, naj si bo prosvetna ali gospodarska, na katerih je večina predavateljev vnašala aktualno vsebino in razlago dogodkov doma in v svetu, so mladino privlačevala. Seznanjali so se tudi o življenju delavcev v njihovi bližnji in daljni okolici. V letih od 1934 do 1937 je bilo v Sloveniji nekoliko večtedenskih stavk tekstilnih, gradbinskih in drugih delavcev (Kranj, Maribor, Celje, Ribnica na Pohorju itd.), ki so imele odmev tudi med kmečkim prebivalstvom, saj je tu in tam prišlo do zbiranja živil za stavkajoče.

Povezovanje kmetske mladine z delavsko in predvsem sodelovanje akademске mladine v DKFID je ogrožalo interese meščanskim strankam. Katoliški klerikalni stranki je odvrčalo poslušne vernike, obema – liberalni in klerikalni – pa dovčerajšnje volilce. Zato sta obe stranki na vso moč zavirali ustanavljanje novih društev.

Danes je težko odmeriti, posebno še zaradi pomanjkljive in neobdelane dokumentacije Zveze in društev, kje in katera so bila tista društva, ki so največ storila za predvojni dvig in izboljšanje razmer na vasi in kateri odbori vse so odločilno posegali v političen boj za osveščanje kmetske mladine kot priprave za čas, ki je zahteval ne le predanost idealom, ki se jim je kmetska mladina pred vojno predajala, temveč tudi pogum, požrtvovalnost in doslednost v boju, začetem 1941. leta proti okupatorju in njegovim domačim pomagačem. V ta boj se je kmetska mladina vključevala najuspešnejše tam, kjer so v DKFID skozi daljši čas ali vsaj občasno sodelovali organizirani člani KPS in SKOJ.

Zelo pomembno dejavnost so DKFID na Štajerskem in posebno še na Gorenjskem razvijale v narodnoobramb-

MASTNMAK LUDVIK, roj. 1911., kmetski sin v Dramljah (Sentjur) je imel stike z organiziranimi komunisti od 1934. leta dalje, sodeloval v DKFID in je bil na zadnjem občnem zboru okrožnega odbora za celjsko-savinjsko področje (Celje, 1940) izvoljen za predsednika odbora. Sodeloval je od vsega začetka delovanja v OF na celjskem območju in padel kot prva žrtev za svobodo iz kroga članov DKFID, ustreljen 27. 12. 1941. v Mariboru.

STANE ŽAGAR, roj. 1896., učitelj, v Dobravi pri Kropi je v letih 1928–30 vodil kmetijske in gospodinske tečaje za mladino, včlanjeno v DKFID. Vzgaljal je v naprednem, marksističnem duhu. Član CK KPS je postal 1937., v 1941. letu je bil član Glavnega poveljstva partizanskih čet Slovenije in odovoren za oboroženo vstajo na Gorenjskem. Padel je v borbi 1942. leta, narodni heroj.

nem pogledu zaradi vse večje agresivnosti nacistične Nemčije in še posebno po zasedbi Avstrije, ko se je hitlerjanstvo pričelo razraščati. Delovanje pete kolone je postalo vidno marsikje, posebno v Celju, Mariboru, Ptuj in

»Štrafblok« – baraka strahu za žično ograjo

Ob bližnjem srečanju jugoslovanskih internirank v zloglasnih nacističnih taboriščih Ravensbrück in Auschwitz, ki bo od 13. do 16. septembra 1980 v Medulinu ob istrski obali, je Cirila Curkova zapisala nekaj spominov na Ravensbrück in življenje v njem

Nekako sredi starega koncentracijskega taborišča Ravensbrück je stala baraka, ki je bila še posebej ograjena z visoko žičnato ograjo. Okna te barake so bila prebarvana z belo oljnato barvo, tako da so bile jetnice v tej baraki popolnoma izolirane od ostalih internirank v taborišču. S strahom in iz primerne oddaljenosti smo sem ter tja pogledovale proti tako imenovanemu »štrafbloku«. Takrat si še misliti nisem mogla, da se bom tudi sama kmalu znašla za tisto ograjo.

V taborišču sem bila komaj nekaj tednov in kot novinka sem se morala z ostalimi novodošliimi ženskami vsak dan postavljati v kolono, ki je bila pripravljena za različna dela. Najpogosteje smo nakladale in vozile pesek. Tistega dne pa so me določili k skupini, ki je v velikih košarah prenašala premog. Bilo je težaško delo. Prav v trenutku, ko smo v kletnih prostorih nalagale premog, se je razleglo kričanje: »Heraus, ven, ven!« Vse prestrašene smo stekle na taboriščno cesto. Pobesnena paznica nas je nagnala v vrsti pred bunker, kjer smo morale nepremično stati celih 12 ur. Zvečer so nas nagnali v »štrafblok«. Taboriščnih navad nisimo poznale, večina je bilo Poljakinj, Čehinj in jaz med njimi; nisimo razumele, kaj se je sploh zgodilo. Šele kasneje smo zvedele, da sta dve iz skupine stali na stopnicah, ki so vodile v klet. To je bilo dovolj, da je bila kaznovana cela kolona.

Naslednji dan so nas odpeljali do jezera, kjer smo z neke ladje razkladale opeko. Zvečer smo bile utrujene, s krvavečimi in razbolelimi rokami. Rane so pekle, me pa nisimo imele ničesar, da bi si lajšale bolečine. Naslednjega dne smo iztovarjale premog iz ladijskih palub in tako je

Nekdanja taboriščnica Zinka Resman pred visokim zidom Ravensbrücka, ki ga je v svojem neizmernem hrepenenju po domu preplezala Erzenova Francka.

bilo tudi druge dni. Premog smo potlej s samokolnicami vozile na velike, kot hiše visoke kupe. To garanje je presegalo vse naše fizične moči. Prav dobro se spominjam neke stare Nernke, ki ni mogla pripeljati samokolnice na kup. Prišla je paznica in jo kljub hudemu mrazu polila z vedrom vode ter jo gnala, da je vsa mokra delala naprej. Ali pa Hanka, bila je slabotna Poljakinja, ki je predolgo počivala. Paznica je naščuvala psa, da je planil nad njo in ji pošteno razmesaril roko. Poleg vseh teh hudih del in najbolj grobega ravnanja paznic smo jetnice v »štrafbloku« dobivale še manj hrane kot ostale interniranke.

Težko je govoriti o grozodejstvih, ki so jih vedno znova iznašli nacisti v taborišču. Ko je bilo najhuje in smo bi-

le že do nezvesti izmučene, smo morale še peti, peti, peti. Drugim v taborišču ni bilo treba prepevati, vse, ki smo bile iz »štrafbloka«, pa smo bile v smrtni nevarnosti, če tega ne bi počele na ukaz.

Prav tako kot so imenovali cesto iz buchenwaldskega taborišča proti bližnjemu griču »krvava cesta«, je bila krvava tudi cesta, ki je vodila iz Ravensbrücka mimo esesovskih hišic in jezera proti Füstembergu. Gradile smo jo kaznenke, interniranke iz »štrafbloka« prav v letu 1942. Same smo znosile vse kamenje in pesek. Težke valjarje, ki jih danes poganjajo motorji, je potiskalo po dvajset žensk od jutra do večera. Vmes pa so bili mrzli in deževni dnevi... Vsaka je imela le tanko taboriščno

obleko, ki se ni imala časa posušiti čez noč. Še tista edina pravica, ki so jo imele ostale taboriščnice, da so bile proste v nedeljo dopoldan, za nas v »štrafbloku« ni veljala. Imele smo tudi nedeljske popoldanske ure, ko smo morale v popolni tišini sedeti v baraki. Le poredkoma nam je paznica dovolila, da je Judinja Ani zapela kratek napev iz Lecharjeve opere, toda tudi tega je bilo konec, ko so Ani odpeljali v krematorij v Auschwitzu...

Poleg že tako hudih pogojev najbednejšega življenja so nam marsikdaj zagrenile življenje dodatno še tatice, prostitutke in nekatere ženske podobne baže, ki so bile tudi zaprte v taborišču. Pri delu so se spretno izmikale, bile so grobe, brezobzirne in pretepaške. Bilo je zares hudo.

Zame je bilo še posebno hudo, ker sem bila v vsem »štrafbloku« edina Slovenka. Ne govorila ne razumela nisem nobenega jezika razen slovenščine.

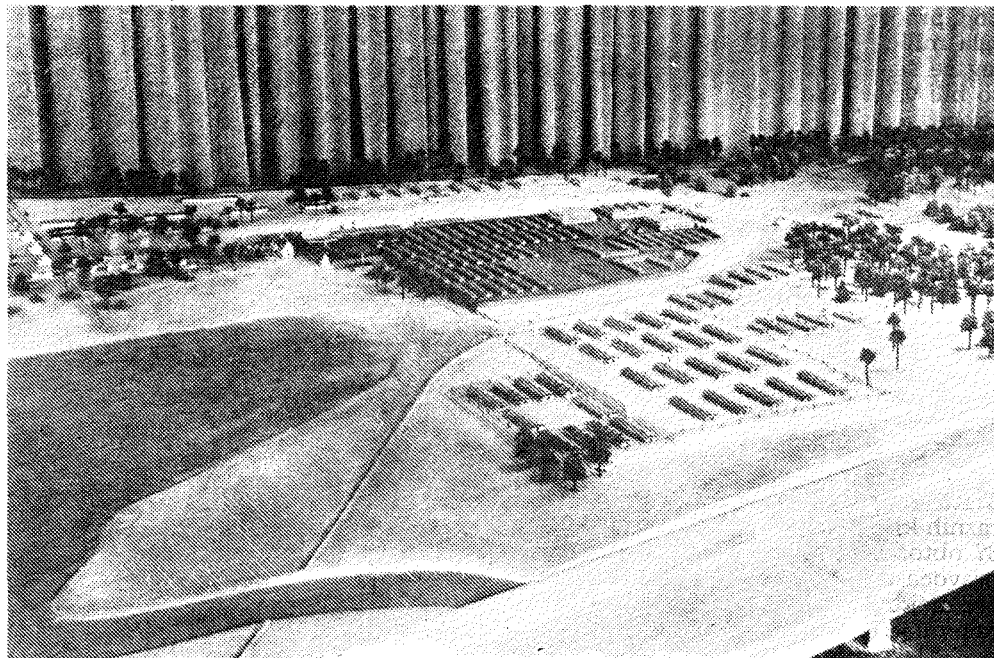
Nekega dne, ko smo vozile v koloni po pet samokolnice s kolerabo, me je ženska, ki je vozila samokolnico za mano, pošteno sunila v nogo. Kar slovensko sem jo odgovorila, naj vendar pazi, kod vozi in odgovorila mi je po slovensko! Tako sem spoznala, da sva v kazenskem bloku dve »naši«. Bila je drobna, Francka Erzenova iz Sovodnja nad Škofjo Loko. Na prsih je imela veliko rdečo piko, kar je bilo znamenje, da je skušala pobegniti iz taborišča. Mesec dni je prebila zaprta v bunkerju in 25 udarcev z bikovko je prestala. Skoraj nerazumljivo je bilo, kako je ta drobna ženička, ki

je tehtala komaj 30–40 kilogramov, vse to preživela. Občudovala sem jo. Komaj sem čakala nedelje, da bi se lahko pogovorili.

Francka, ki je bila s kmetov, je imela tako hudo domotožje, da je nenehoma premišljevala, kako bi prišla iz taborišča domov. In poskusila je... Toliko smo jih videle viseti na električnih žicah nad ograjo, njej pa je uspelo preplezati osemmetrsko in kdove kolikokrat zavarovano ograjo. Le, ker si je pri skoku poškodovala nogo, ni mogla daleč od taborišča. Tako so jo dobili.

Francka je še živa, toda huda taboriščna leta so gotovo doprinesla njeni boleznim, omagala je in leži bolna doma. Kako žal nam je, da je ne bo med nami na srečanju v Medulinu pri Puli.

Cirila Curk

Maketa Ravensbrücka

JAKOB BUTALA, roj. 1903, krojač iz Gradaca, obsojen 1929. leta na tri leta težke ječe v procesu proti komunistom v Celju, veliko je deloval v DKFID v Beli krajini, padel je v NOB 1942.

VINKO KRISTAN, roj. 1914., nameščenec, večletni član glavnega odbora Zveze KFID, od 1938. leta deloval kot član v PK SKOJ v Ljubljani in v Novem mestu, ustreljen na ulici v Ljubljani ob sovražnikovem zasledovanju aprila 1942.

Kočevju. Člani društev niso imeli zavezanih oči. Spoznali so, kako se povezujejo hitlerjanci in z njimi žal tudi nekateri, sicer redki, Slovenci. To je bil čas, ko so se nekatera društva znašla na istih pozicijah kot delavsko prosvetna društva »Vzajemnost« in šla ponekod z njimi v skupne akcije. Ne smemo prezreti in pozabiti, da se je članstvo nekaterih DKFID iz celjske bližnje in daljne okolice udeležilo 7. julija 1935 vseslovenskega zborovanja »Svobode« na Glaziji v Celju in skupno z delavci iz vse Slovenije manifestiralo na celjskih ulicah za delavsko enotnost in izboljšanje življenjskih pogojev industrijskih, obrtniških in kmetijskih delavcev. Na okrašenih vozovih in konjih so se uvrstili med povorko. Kmetijski fantje in dekleta iz

raznih krajev celjske okolice in iz Savinjske doline so vzklikali ista gesla kot delavci, doma z Jesenic, Kranja, Ljubljane, Maribora, iz Revirjev, delegati sindikalne organizacije iz Zagreba in seveda delavci iz Rogaške Slatine, Ptuj, Štor, Celja, Laškega, Velenja, Prebolda in raznih drugih krajev. Kmetiska mladina se je v tej desettisoč glavi množici sicer vtopila, toda takšno sodelovanje je bil jaseen dokaz njene politične zrelosti in opredelitve.

Da so bila zalaganja najaktivnejših članov glavnega odbora Zveze, a tudi drugih, ki niso bili člani tega odbora, v poslednjih letih pred vojno izrazito napredna, iz česar se vidi, da so delovali po navodilih KPS, je več kot očitno. To je razvidno iz številnih sestavkov, priobčenih v »Grudi«. Iz njih veje še danes revolucionarno razpoloženje. Ob marsikakšnem sestavku, tudi ako avtor ne bi bil podpisan, bi spoznali, da so jih pisali organizirani člani KPS (Ivan Bratko, Rudi Čačinovič, France Hočevar, Drago Košmrli, Vinko Kristan, Mira Svetina idr.). Ako danes primerjamo številne akcije DKFID, njihova zborovanja in vsebino govorov pred kmetijskimi množicami in ko vemo, kakšna navodila so prejeli komunisti na partijskih konferencah v 1934. in 1935. letu, zatem po ustanovnem kongresu KPS na Čebinah v aprilu 1937, prav tako tudi na nadaljnjih konferencah KPS (Šmiglova zidanica, april 1938, Joštov mlin, Silvestrovo 1939, Vinje, junij 1940), potem lažje spoznamo in doumemo razvejano dejavnost tistih članov KPS in SKOJ, ki so v predvojnih letih bili skozi daljše ali krajše obdobje člani glavnega ali izvršilnega odbora Zveze v Ljubljani. S svojimi naprednimi idejami in predlogi so v marsičem vplivali na delovanje Zveze oziroma na delo njenih odborov in seveda tudi na člane okrožnih odborov kakor ob številnih nastopih in govorih ob raznih prireditvah na številne udeležence, člane in tudi nečlane društev.

Zavoljo takega delovanja komunistov je prišlo občasno v Zvezi do trenj in nesoglasij, ki so izvirala iz nastopajoče politične diferenciacije v samem vrhu organizacije in podobno tudi v okrožnih odborih. Razčiščevanje pogledov na politični razvoj doma in v svetu je bilo neizbežno. Pomembno je, da se pri tem niso skalili odnosi med posamezniki v takšni meri, da bi to škodovalo in razbijalo društva. Razčiščevanja so bila koristna in so pripeljala do

usmerjanja članstva v korist naprednih sil. Če že v samem celotnem in oficialnem vodstvu Zveze pri poedincih ni bilo ob vseh vprašanjih doslednih revolucionarnih teženj, je pa na drugi strani že sama množica članstva šla pod vplivom partijskih aktivistov, včlanjenih v »Njivi« in »Brazdi«, kakor tudi iz nekaterih osnovnih organizacij KP in SKOJ na samem terenu, toliko v levo, da je organizacija Zveze KFID kot celota dobila glas in značaj demokratične levice. In to je tisto, kar je v 1941. letu omogočilo, da so bili njeni predstavniki sprejeti v izvršni odbor Osvobodilne fronte in da je nekaj mesecev zatem sprejel CK KPS odločitev o sprejetju članov DKFID v vrste komunistične mladine (SKOJ).

Poudariti je treba, da so imeli komunisti, delujoči v Zvezi, torej pri vodenju društev KFID, odgovoren in čisto dokaj kočljiv položaj. Ako se izognemo podrobnemu razlaganju tedanjega poteka politične diferenciacije v društvih, je treba ponovno poudariti, da so imela največ uspehov v svojem delovanju tista društva, v katerih so se pojavljali vsaj kot občasni sodelavci v početnicah študentje in drugi izobraženci, predvsem člani KPS, njeni somišljeniki in člani SKOJ.

Tokovi napredne miselnosti so se v zadnjih letih pred vojno čedalje močneje prepletali. Za Spodnjo Savinjsko dolino, posebno za njen zahodni del okoli Prebolda in Zabukovice, za kraje okoli Šoštanj in v celjski okolici so značilni stiki med odborniki DKFID in odborniki »Vzajemnosti«. To so bili vidni uspehi članov KPS in SKOJ, ki so se trudili in tudi ustvarili enoten nastop delavcev in kmetov v boju za izboljšanje njihovih življenjskih pogojev. Pomemben vpliv komunistov se je odražal pri razglaševanju vseobsežnejše nacistične propagande.

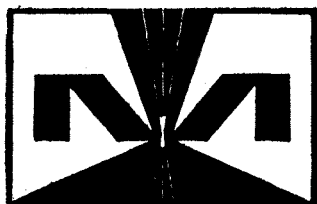
Doslednost naprednih tendenc pri usmerjanju članstva za pravilno ocenjevanje mednarodnega položaja je povsem jasno razvidna iz resolucije, ki jo je sprejel glavni odbor Zveze na redni seji v Celju 15. maja 1938. leta, objavljeni v »Grudi«.

»V prepričanju, da izpoveduje mnenje celotnega članstva se čuti glavni odbor Zveze KFID z ozirom na položaj, ki je nastal po nedavnih mednarodnih dogodkih, dolžnega ugotoviti:

(Se nadaljuje)

Polikem trgovina, TOZD Kemija-Impex
n. sub. o., Ljubljana, Titova 25,
izvoz-uvoz in zastopanje tujih firm

MINERAL

INDUSTRIJA NARAVNEGA IN UMETNEGA KAMNA-LJUBLJANA

Industrijska c. 5
Ljubljana-Moste

KARTONAŽNA TOVARNA LJUBLJANA n. sol. o.

Čufarjeva ul. 16
Komerčni sektor – Ljubljana, Resljeva 14 tel. 325-161

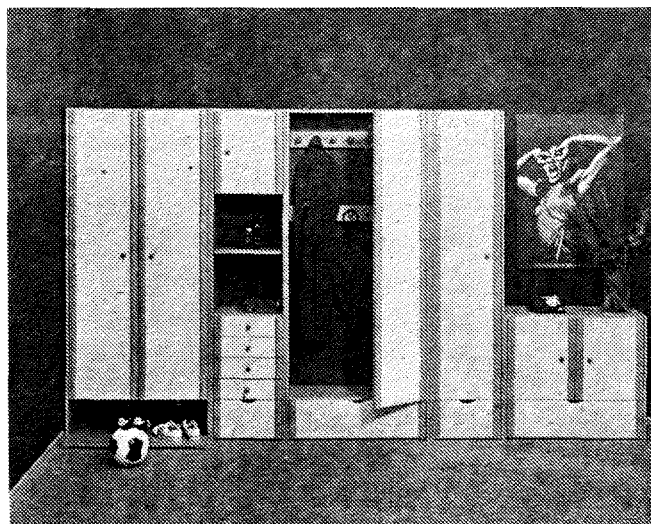
PROIZVODNI PROGRAM:
potiskana embalaža iz kartona, valovite lepenke, mikrovala,
plastike, kombi doze, navite cevi, papirna konfekcija,
birotehnika, cevke za tekstilno industrijo, siva lepenka in
ovojni papirji.

alples
industrija
pohištva

Železniki

Alples vam nudi bogato izbiro pohištva za opremo
vseh stanovanjskih prostorov.

Proizvodni program Alplesa obsega:
sistemsko pohištvo TRIGLAV
mladinsko in predsobno pohištvo SAVA
masivne klubske mize
karnise
kotne ležalke
cvetlična korita

TO-MO-DI

TOPLI MONTAŽNI DIMNIK
Z GIBLJIVO
KISLOODPORNO
OGNJESTALNO
ŠAMOTNO CEVJO

MONTAŽNO INDUSTRIJSKO PODJETJE
61000 LJUBLJANA, OPEKARSKA 13

Tel. 22-113, 20-641

Telex 31420 YU KIP

Tekoči račun 50103-601-23238

Odbor 1. SPUB »Tone Tomšič«
vam predstavlja epopejo
TOMŠIČEVA BRIGADA
UVODNI DEL

prvo od štirih knjig o prvi in najslavnejši
brigadi slovenske partizanske vojske –
temeljno delo za razumevanje nastanka
tudi vseh drugih slovenskih brigad.

Zakaj je Ljubljanska pokrajina postala najmoč-
nejše žarišče in središče slovenskega partizan-
stva – Prva temeljita analiza danih okoliščin in
zaveznih sil – Osvobodilna fronta je nastala
dejansko že v letu pred razpadom in razkosa-
njem Jugoslavije – Edinstveno politično zaledje
z Narodno zaščito – Veliki nasledki »Kožlješke
republike« – Razvoj prvih partizanskih jurišnih
enot na Notranjskem in Dolenjskem – Zajeti
karabinjerji v Želimirju in pri Gavgah – Partizani
maja 1942 na pragu Ljubljane – Zgled in smrt
Toneta Tomšiča – Kdo ga je izdal in kdo mučil –
Izbor in bojni polet Tomšičevih maščevalcev –
Preboj iz obkolitve na Polževem – Prva osvobo-
ditev Žužemberka – Velika zmaga pri Marinci
vasi – Dvakrat tepena mobilna skupina divizije
Isonzo – Kdo je nasprotoval rdeči zastavi s
srpom in klavirjem – Zakaj je bila 1. slovenska
proletarska udarna brigada preimenovala v
partizansko udarno brigado.

190 fotografij prvih partizanov, 22 barvnih slik, 218 opomb pod črto, 705 navedb virov, seznam
borcev in imensko kazalo, skupaj blizu 600 strani zanimivega branja, vezano v polno platno.

Izjemna knjiga po izjemno nizki ceni.

Knjiga »TOMŠIČEVA BRIGADA – UVODNI DEL« stane v predprodaji 300 dinarjev, po izidu 15.
oktobra 1980 pa 400 dinarjev. Predplačniki bodo knjigo dobili najkasneje do 1. novembra 1980 ali v
dvajsetih dneh po nakazilu denarja. Pohitite z naročili!

Za naročila po povzetju ne velja predprodajna cena.

Za vplačilo posameznikov zadostuje, da denar nakažejo s splošno položnico (OBR št. 10 SDK) na
račun št. 50101-678-68877 in naslov Odbor 1. SPUB »Tone Tomšič«, Vrtača 11, 61000 Ljubljana –
namen plačila: knjiga »TOMŠIČEVA BRIGADA – UVODNI DEL«, pazijo naj le, da bodo navedli svoj
čitljiv naslov, ki se bo dobro poznal na temeljnici.

OBRTNO PODJETJE TRŽIČ p. o.

Telefon 50-774, 50-765, 50-760 — p. p. 64 — Tek. rač. pri SDK Tržič 51520-601-11459 — Brzojavni naslov: obrtno
podjetje Tržič, pisarna Trg svobode 33

Mizarstvo, Slikarstvo, Pleskarstvo, Črkoslikarstvo, Polaganje vseh vrst podov, Izdelovanje lesne galanterije

Kam? Na Piršev dom!

čudovita izletniška točka TTG
Celje

Je že tako, da se z razbeljenega asfalta tako radi umaknemo tja, kjer zrak še vedno ni zasičen z izpušnimi plini in kjer lahko sredi zelenja in gozdov preživimo prijeten konec tedna.

Železniško gospodarstvo Ljubljana, TOZD gostinstvo Celje nam je vsem, lačnim takšnega oddiha v naravi, pripravilo prijetno izletniško točko, ki postaja vse pogostejši cilj izletnikov in dopustnikov tako iz Slovenije kot od drugod.

To je Piršev dom na slovenjgraškem Pohorju, nedaleč stran od Mislinje. Pot nas torej vodi po slikoviti soteski mimo Velenja proti Slovenj Gradcu, vendar samo do Mislinje, kjer je v centru naselja odcep na desno. Na Piršev dom vas seveda opozori napisna tabla ob glavni cesti.

Urejen parkirni prostor in velika terasa s pravimi »domačimi« klopki in mizami, takoj za domom pa lahko prehodni gozd, kjer se lahko sprehajaš ure in ure.

Prenočišča imajo v dveh nadstropjih in sicer tri enoposteljne sobe, štiri dvoposteljne in eno triposteljno. Vsako nadstropje ima seveda tudi kopalnico, večina sob pa terase. Sobe so prijetno urejene, za poslovne ljudi je še posebej privlačna posebna »delovna« soba, ki omogoča mirno delo za pisalno mizo. Zato ni čudno, če srečate »turista« z debelim kupom aktov pod roko, uro pozneje pa ga že vidite pod zelenimi krošnjami sredi gozda.

Izleti so mogoči v vse smeri. Tudi za posebne nakupa so lepe možnosti tako v Mislinju kot v Slovenj Gradcu, ki je še posebej privlačen zaradi zgodovinskih znamenitosti in kulturnih stvaritev.

Sicer pa v domu ni nikomur dolgčas. Po lažjem ali napornejšem sprehodu se prileže tekmovanje na malem kegljišču, kjer se radi zabavajo tako odrasli kot otroci. Zvečer se veseli družbi tu in tam pridruži še upravnik Franc Brodnjak in raztegne harmoniko v družabnem prostoru oziroma jedilnici, ki ima 65 sedežev. Ne preveliko in ne premalo. V spodnjem delu, ki je slikovito urejen, je tudi prijeten točilni kotic, ki spominja na majhen barček.

Vsi, ki so bili kdaj na Pirševem domu, ne morejo prehvaliti kuhinje, saj so bili deležni najrazličnejših domačih dobrot, hkrati pa je mogoče dobiti vse po naročilu. Dobrote za na mizo imajo pravzaprav iz vse Slovenije, tako da zadovoljijo tudi največje sladokusce. Še to, pri prehrani gostov nimajo navade varčevati!

Poskrbljeno je tudi za tiste, ki jim je po obilni večerji prijetno posedati pri televizorju; enega imajo v jedilnici, drugega pa v dnevnem prostoru, kjer je dvajset sedežev. Resnici na ljubo povedano, se le malo gostov zadržuje pred televizijskim aparatom, saj je v tako mirnem in čudovitem okolju škoda vsake minute v zaprtem prostoru.

Poln penzion s tremi obroki velja 220 dinarjev za odrasle, seveda pa so za otroke določeni popusti. Če potrebuje otrok do sedmih let polovičen obrok in brez ležišča, velja polovična cena, s prenočiščem vred pa je popust 30 odstotkov. Torej tudi drago ni.

Dom je odprt skozi vse leto, tako da lahko nudi obiskovalcem tudi obilo zimskega veselja. Dostop ni težaven, saj je dom le nekaj minut od glavne ceste, pa vendar na mirnem in tihem kraju.

Vse informacije in tudi rezervacije lahko dobite v turistični poslovalnici TTG na železniški postaji v Celju (tel. 063 23-844) ali pa v domu samem, saj imajo telefon s številko 062 845-11. Kot pravi upravnik Franc Brodnjak: pridite, ne bo vam žal.

Sicer naj pa predstavimo še Železniško gospodarstvo Ljubljana, Podjetje za turizem, transport in gostinstvo, TOZD Gostinstvo Celje.

Osnovna dejavnost TOZD je organiziranje in izvajanje gostinskih storitev udeležencem v železniškem prometu, delovnim organizacijam in občanom.

Dejavnost tozda pa je še mnogo širša, saj 160 delavcev skrbi tudi za področje turizma: organizirajo turistična letovanja in izlete doma in v tujini, posredujejo gostinske in turistične usluge v domovini, prodajajo vozovnice, skrbijo za potne liste, prodajajo vstopnice za športne in druge prireditve, posredujejo rent a car... in to vse od Dobove do Mislinje.

TOZD združuje enote: KOLODVORSKA RESTAVRACIJA Celje z Golding barom in bifeji ter Piršev dom, KOLODVORSKA RESTAVRACIJA ZIDANI MOST z bifeji na potajah Sevnica in Dobova, TURISTIČNA POSLOVALNICA CELJE s potniško blagajno.

Tudi letos jih vodi skupen cilj: prizadevati si z vsemi močmi, da zadovoljijo koristnike svojih uslug.

Odkritje spominskega obeležja

Krajevna organizacija ZB NOV Medvode bo v okviru krajevnega praznika odkrila spominsko obeležje na porušeni Malenškovi žagi v Žlebeh pri Medvodah. V tej žagi je bil med vojno bunker, v katerem je bil sedež okrajnega komiteja KPS in okrajnega odbora OF Medvode od spomladi leta 1943 do 31. decembra 1944, ko je bil bunker napaden. Padel je sekretar komiteja Andrej Hafner-Iztok.

Odkritje obeležja bo v nedeljo, 14. septembra 1980, ob 11. uri.

Vabimo nekdanje člane okrajnega komiteja in odbora OF kakor tudi svojce padlega sekretarja, aktiviste in borce, ki so sodelovali na tem terenu, da se udeležijo slovesnosti. Pripelje se lahko z avtom po cesti Medvode-Seničica-Žlebe-Malenšek.

Krajevna organizacija
ZB NOV Medvode

Vabilo

Krajevna skupnost in družbenopolitične organizacije KOG pri Ormožu vabijo partizanske kurirje relednih postaj Slovenije iz TV 14 S, TV 8 S, TV 17 S, TV 13 S, TV 9 S, TV 16 S, TV 17 S in TV 15 S na partizansko srečanje kurirjev na Kogu, ki bo 27. septembra 1980 ob 9. uri.

Ob tej priložnosti bodo odkrili spomenik partizanskim kurirjem TV postaj Slovenije in proslavili 200-letnico osnovne šole, partizanskim kurirjem pa podelili spominske značke.

Na to srečanje in proslavo so vabljeni tudi sosednje krajevne in občinske družbenopolitične organizacije in svoji padli kurirje.

Krajevna skupnost
in družbenopolitične
organizacije Kog

Vabilo

Odbor aktivistov Zapadnoprimorskega okrožja OF vabi vse nekdanje aktiviste, pripadnike narodnoosvobodilne vojske, svojce padlih, mladino ter vse delovne ljudi in občane na odkritje spominskega obeležja v spomin na partizansko tehniko Matajur in v spomin okrožnemu komiteju KPS za zahodno Primorsko, ki bo v nedeljo, 14. septembra 1980 ob 10. uri v Zapotoku pri Ligu.

Posebna avtobusa bosta udeležence odpeljala do Zapotoka iz Kambreškega (ob 8.30) in iz Lige (ob 9. uri).

Odbor
Zapadnoprimorskega okrožja
OF

Vabilo

Družbenopolitične organizacije in krajski krajevne skupnosti Kog vabijo, da pridete 27. septembra 1980 na Kog.

Odkrili bomo spomenik partizanskim kurirjem in proslavili bomo dvestoletnico delovanja šole na Kogu.

Program prireditev:
22. 9. – ob 17 uri otvoritev razstave zanimivosti iz preteklih časov in slik slikarke Rozine Borko-Sebetic.

24. 9. – ob 18. uri literarni večer akademika Božidarja Borka in pesnika Jožeta Puklavca.

26. 9. – ob 19. uri komedija Tolmun in kamen. Izjava PD »Jože Kerenčič« Kog.

27. 9. – ob 8.30 sprejem pohodnikov po kurirskih poteh,

– ob 9. uri odkritje spomenika kurirjem NOV,

– ob 10. uri proslava 200-letnice šole na Kogu,

– ob 12. uri družabno srečanje kurirjev in aktivistov NOV,

– ob 12. uri družabno srečanje učiteljev.

Po programu bo miting.

Odkritje spominskih obeležij

Krajevni odbor ZB NOV – Ruše bo odkril v nedeljo, 21. septembra 1980 ob 10. uri dve spominski plošči na domačijah pri Mihovi in Župnu na Lobnici nad Rušami.

Vabljeni vsi borci, aktivisti in domačini.
ZB NOV – Ruše

Obvestilo

V oskrbo dajemo DOM na Pristavi nad Stično (Partizanski dom), ki je odprt vsem gostom. Dom ima dva gostinska lokala, kuhinjo z vsemi pritliklinami, tri sobe in telefon. Od avtoceste Ivančna gorica je oddaljen 6 kilometrov.

Pristava je turistično privlačna, z lepimi razgledi in pogoji za zimski šport. Cesta je za avtomobilski promet in pozimi pluzna.

Zanimirani naj pošljejo pismo prijavo (s kratkim življenjepisom) na Občinski odbor ZB NOV Grosuplje, Kolodvorska 2, kjer lahko dobijo tudi podrobnejša pojasnila.

Srečanje invalidov mesta Ljubljane

Društvo invalidov Ljubljana-Siška vabi 14. septembra 1980 na tradicionalno tovariško srečanje invalidov mesta Ljubljana z začetkom ob 13. uri v rekreacijskem centru Mostec (Zg. Siška). Med zvoki zabavnega ansambla Veseli Drenovci bosta srečolov in ples. Udeležencem bodo na voljo po zmernih cenah golaž, meso na žaru in napitek!

DI Ljubljana-Siška

Na Prevojah bodo odkrili spominsko obeležje

Pododbor partizanskih kurirjev Gorenjske, občinska komisija kurirjev in vezistov pri ZB NOV Domžale bo v sodelovanju s krajevnimi organizacijami Prevoje, odkrila v nedeljo, 21. septembra ob 10. uri spominsko obeležje reledni kurirski postaji G-9.

Na tem območju je od meseca septembra 1943. leta in vse do konca vojne delovala zadnja postaja Gorenjskega relednega sektorja v smeri proti Stajerski in stičišče teh poti je bilo v reledni postaji G-9. Tu so se stekale kurirske poti iz Stahovice in Kamniške Bistrice-reledna postaja G-7 in s stajerskima postajama S-20 in S-21 ter vzdrževala zvezo prek Moravskega v Zasavje in naprej proti Dolenjski.

Spominsko obeležje bo odkrito v okviru praznovanja krajevnega praznika, katerega prebivalci krajevne skupnosti Prevoje praznujejo v spomin prvoborcev Fricu Lukmanu in Ivanu Cerarju, ki sta padla 24. septembra 1942 v bližini samih Prevoj.

Vabimo kurirje, borce in aktiviste ter krajsane, da se tega spominskega dogodka udeležijo v čim večjem številu. Dogodke iz življenja na tej reledni postaji bo orisal nekdanji vodja te postaje Ivan Gostič-Rado.

Karel Kušar

V naših srcih je Tito

V počastitev dneva jugoslovanske vojne mornarice in pomorstva, 30-letnice delavskega samoupravljanja in 35-letnice osvoboditve, bosta poveljstvo Ljubljanskega armadnega območja in mestna konferenca SZDL Ljubljana pripravila v soboto, 13. septembra, ob 19. uri v Hali Tivoli nastop umetniškega ansambla JLA iz Beograda pod naslovom »V naših srcih je Tito«. V programu bodo poleg zbora in orkestra umetniškega ansambla JLA iz Beograda, ki ga vodi dirigent Ilija Ilijevski, nastopili še solisti Krno-slav Cigoi, Ditka Haberl, Miska Ščepanović, Ilona Kanzor, Nikola Karović, Slavoljub Kocić, ansambl Pepel in kri in recitator Vice Dardić. Prireditve bo povezovala Nataša Dolenc. Umetniški ansambl JLA iz Beograda bo večdnevno gostovanje po Sloveniji sklenil v Ljubljani v soboto, do takrat pa so brezplačne vstopnice na voljo na sedežu Zveze kulturnih organizacij mesta Ljubljane, Krekov trg 2, telefon 312-900, vsak dan od 8. do 14. ure.

Matija Hudovernik

Vabilo

Vabimo vse borce in borke Idrijskotelminskega odreda, da se udeležijo proslave ob odkritju spomenika in dodelitvi praporja ITO v vasi Vrsno, ki bo 28. septembra 1980 ob 10. uri. Vabimo tudi vse borce in borke, aktiviste, ki so se borili in delovali na območju Tolminske, posebno še iz brigad Simona Gregorčiča, Ivana Gradnika, Bazoviške, Srečka Kosovela, Severno-primorskega odreda in Briškobeneškega odreda. Dostop na Vrsno je možen z avtomobili, cesta je asfaltirana do same vasi. Posebni vabil ne bo.

Odbor
Idrijskotelminskega odreda
in KS Vrsno

Vabilo

V okviru krajevnega praznika naše krajevne skupnosti bo v Sajevčah odkritje spominskega obeležja znanemu prvoborcu Niku Šturmu-Tarzanu iz Senožeč.

Ta enkratni dogodek in posebej priložnost za partizansko srečanje bo v nedeljo, 21. septembra 1980, z začetkom ob 11. uri pod Janezovim hribom, ob Korenikovi kmetiji, kjer je bila v času NOB najdlje partizanska etapna kuhinja.

Razen krajanov, borcev in aktivistov z območja bivših rajonov GABRK in PODGORA posebej vabimo vse preživlele borce, aktiviste in oficirje nekdanjih partizanskih enot, zlasti Pivške čete, Brkinske čete, VOS za Pivko, Reledne kurirske postaje P-3, VDV in Komande mesta Postojna.

Odbor za odkritje spominskega
obeležja in proslavo

Po končani topniški pripravi smo zaslišali stopnjevano močno streljanje. Cenili smo, da se je razvnelo kilometer ali dva od nas, v smeri proti Borovljam. Nismo vedeli, kaj to pomeni, vendar smo kljub temu v to smer poslali najprej enega, nato še drugega borca.

Nobeden se ni vrnil. Pred našim jarkom in vse do ceste še ni bilo nobenega sovražnika. Zato smo poskušali potem, ko nismo našli zveze niti z levim, niti z desnim bokom sosednjih čet, najti rešitev, da bi se z nastalega položaja izvlekli. Kaj hitro smo ugotovili, zakaj ni bilo zveze. Zaradi velikih žrtev v topniškem napadu so nastale velike vrzeli v razporedju vseh bataljonov. Umik je bil nujen, položaja v plitvem jarku, kjer smo bili pomešani z esesovci, ni bilo v nobenem primeru mogoče braniti.

Vendar je bilo tak sklep lažje sprejeti kakor pa izvesti. Ko je topniška priprava končno prenehala in sta se dim in prah polegla, so imeli esesovski topničarski opazovalci in izvidniki mnogo lažje delo. Takoj so opazili premikanje glav v našem jarku. Na brzostrelno obstreljevanje z lahkim večevnim protiletalskim topom nam ni bilo treba dolgo čakati. V prvem somraku so svetleče trasirne granate in granate z zažigalno vsebino še vedno povzročale nove in nove požare na drugi strani Drave.

Za nekaj časa smo se potuhnili. Dobro smo se zavedali: umakniti se čimprej. Če vedo esesovski topničarji za nas, je le vprašanje časa, morda nekaj minut ali še manj, ko bo lahko v varstvu tankov nastopila sovražna pehota. Pehota je že gotovo dobila nalogo, da konča pokol, ki so ga začeli esesovski topničarji in tankisti. Kako bi se v teh trenutkih obnašali sicer razočarani esesovci med nami pa smo lahko le domnevali.

Pred somrakom smo začeli v nekaj minutnih presledkih zapuščati dotlej še kar varni jarek. Med umikom pa smo morali preteči več kot sto metrov skoraj popolne čistine. Na posameznike pa esesovci s topovi le niso streljali. Oglasile so se strojnice. Merilci pri

Silvo Grgič-Šimen

10

Najbolj krvavi boj Bračičeve

sovražnih strojnicah niso ravno dobro merili. Morda so imeli strojnice postavljene predaleč od nas, ali pa so morda le opazili, da streljajo tudi po svojih, ki so med nami. Najsi bo eno ali drugo, dejstvo je, da smo pri tem umikanju iz jarka odnesli celo kožo, med nami ni bilo žrtev. Če pa so zagledali topniški opazovalci tri ali več naših borcev v majhni medsebojni razdalji, so takoj začeli streljati s topovi, da so granate klestile veje in grmičevje, vendar tudi niso dobro merili.

Ko smo se prebili do prvih dreves gozdička med Dravo in vasjo Resnik, se je začelo počasi mračiti. Nikjer nismo opazili med nami in Dravo kakšnih borcev naše brigade. Čez čas smo naleteli na nekatere umikajoče se borce, med njimi tudi na ranjence iz nekaterih čet našega 1. bataljona. Prebili so se iz obkolitve, v kateri je bil skoraj uničen bataljon po topniški pripravi. Dva udarna bataljona slovenskih domobrancev sta ga obkolila. V borbi od blizu se je kljub večkratni domobranski premoči precej borcev prebilo. Vendar smo podrobnosti o tem izvedeli šele pozneje, saj se s preživeli borci, ki so v zadnjem trenutku prebili obroč, nismo mogli pogovarjati. V odsevu požarov z onstran Drave in iz Borovljah smo se previdno prebijali naprej.

Sedaj je nastopil tudi čas, da se rešimo neprijetnih »sopotnikov« – razoroženih esesovcev. Pokazali smo jim, da ne želimo več njihove družbe in večina se je temu našemu ukazu, ki je bil podkrepjen z nabitim orožjem, naperjenim vanje, pokorila ter izginila v somraku redkega gozda. Bilo pa je nekaj takih, ki jim je bilo to potrebno dopovedati ostreje, vendar kljub vsemu nismo mogli streljati neoboroženih nasprotnikov.

Malo je verjetno, da bi se esesovci izvlekli tako poceni, če bi naši borci vedeli, kakšne žrtve sta imela to popoldne naša brigada in Koroški odred, še zlasti, če bi bili seznanjeni s tem, da je domobrantsko-esesovska drhal ponoči in naslednji dan pobijala tudi naše ranjene tovariše in nekatere med njimi žive metala v Dravo, da so utonili, ker niso znali ali zaradi ran niso mogli plavati.

Polovica borcev naše 3. čete 2. bataljona se je ponoči končno prebila do ostalih enot Bračičeve brigade. Ko sem o položaju v četi poročal članom brigadnega poveljstva, so se jim vsaj za hip zvedrili resni obrazi. Iz vrst tistih, za katere so že menili, da so »pogrešani«, se je vrnila skoraj polovica čete. Povedal sem, da je malo upanja, da je še kdo od ostalih borcev čete ostal živ, saj so bili izpostavljeni najhujšemu topniškemu obstreljevanju.

Žrtve Bračičeve brigade in nemško-domobrantske izgube

Koliko borcev Bračičeve brigade in Koroškega odreda (vključno z njegovim Nemškim bataljonom) je tistega dne padlo, še danes ni dokončno znano. Ocene o žrtvah Bračičeve brigade in Koroškega odreda se kar precej razlikujejo.

Tako je o naših izgubah menil danes že pokojni Karel Prušnik-Gašper³³⁾, da je padlo pri obrambi Borovljah in mostov okrog 82 borcev.

Generalmajor Petar Brajevič pa navaja zapis poveljnika 4. operativne cone Petra Stanteta-Skale: »Tretjega in četrtega dne po vdaji Nemčije je pred mostom obležalo 37 borcev Koroškega odreda – Slovencev in Avstrijcev.«

V nadaljevanju pa citira še »Komisarjeve zapiske« Matevža Haceta o teh izgubah: »Prejeli smo žalostno vest, da smo v bojih... izgubili 70 borcev.«³⁴⁾

Milan Basta trdi, da je »Trinajsta brigada Mirka Bračiča 14. slovenske divizije imela v teh težkih borbah 80 žrtev.«³⁵⁾

Poveljnik 4. operativne cone pa je napisal o žrtvah Bračičeve brigade naslednje: »Še isti dan sem brigadi ukazal, naj se umakne z mostu. Do takrat je imela že čez sto mrtvih in je bila skoraj prepolovljena.«³⁶⁾

Poveljstvo Bračičeve brigade v prvem poročilu o bojih 10. in 11. maja 1945 pri Borovljah³⁷⁾ še ni razpolagalo s podatki o dejanskih izgubah brigade. Predvidevalo je, da se bodo borci, ki se še niso oglašili, vrnili v brigadi po pisanju tega poročila. Zato so navedbe v poročilu o »5 mrtvih in 10 ranjenih ter štiridesetih pogrešanih«, samo približne inčasne.

Poznejše ugotovitve poveljstva brigade, ki jih navaja Franci Strle v svoji knjigi, pa so bistveno drugačne, saj govore o tem, da je pri Borovljah padlo okrog 180 borcev.³⁷⁾

Menim, da je število, ki ga navaja v svoji knjigi Strle glede padlih borcev Bračičeve brigade in Koroškega odreda na žalost še najbolj realno. Večina virov navaja, da je borcev Koroškega odreda (Slovencev in Avstrijcev) padlo skupaj 37. Ker so verjetno le-ti upoštevani pri tistih, za katere se trdi, da so se prebijali čez most in ki naj bi jih bilo okoli 80, bi razlika 43 odpadla na borce 2. bataljona Bračičeve brigade. Pri tem pa ni upoštevan tisti del borcev 3. čete 2. bataljona, ki sploh ni mogel priti do mostu, ker je bil pokonjen v rajonu razoroževanja, kjer je padlo od 30 do 40 borcev. Večino ostalih žrtev je imel 1. bataljon, ki je bil obkrojen, nekaj desetini žrtev pa je odpadlo na enote, ki so branile Borovlje.

se nadaljuje

Pomen inženirskih enot JLA

Cesta je pot za razvoj

Podoba doline ob Mirni se spreminja. Še do pred nekaj leti je približno dvajset tisoč ljudi živelo tod v bolj ali manj zaprtem bazenu. Napredek ni imel možnosti, da bi segel v ta košček naše Slovenije, predvsem zaradi slabih prometnih zvez. Posledice so tu: od šestdesetih slovenskih občin spada sevniška na triinpetdeseto mesto. Toda upanje, da bo tudi tem ljudem zasijalo svetlejše sonce, se je začelo uresničevati in iz dneva v dan je ta resnica bolj oprijemljiva, stvarnejša. Občani so hvaležni inženirski enoti JLA, ki k temu veliko prispeva. Bilo je že pred dvema letoma, ko je mlada vojska gradila cesto iz Šentjanža v Krmelj. Rodilo se je spoznanje, da je cesta tudi pot za razvoj gospodarstva in kulture. Naslednje leto so vojaki nadaljevali svojo delovno akcijo: začeli so uresničevati velikopotezni načrt izgradnje ceste med Mokronogom in Sevnico, za katerega je predvidenih štiri milijarde sredstev. Letos so na tem odsepu ceste začeli z deli v maju, in sicer tam, kjer so lani sredi oktobra zapustili delovišče.

Inženirsko enoto podpolkovnika Svetozar Vulikića smo zmotili na razritih tleh, sredi hrupa buldožerja, bagra, kompresorja, pnevmatičnega vrtljnika in tovarnjakov, ki odvažajo ogromne zemeljske mase s poti. Delajo na petindvajsetem kilometru ceste od Mokronoga proti Sevnici, pri vasi Jelovac, in sicer petsto metrov dolg ovinek. Pri miniranju ogromnih sten jim je dvakrat pristopil na pomoč geološki zavod, motorna vozila pa jim je posodilo podjetje SGP Slovenija Ceste.

»Iz kasarne Borisa Kidriča iz Ljubljane smo,« kot iz neke daljave prihaja skozi hrup glas Mladena Obradovića, voznika na gradbišču. »Približno sedemdeset nas je. Za nami je tretji mesec dela in pravijo, da smo v tem času presegli načrt za 15 odstotkov, saj smo opravili že 80 odstotkov del, za katera imamo na razpolago še dva meseca. Za leto smo namreč načrtovali izgradnjo treh kilometrov ceste ob reki Mirni. Pot bo povezala do štajerske doline z Dolenjsko in skrajšala razdaljo do Ljubljane kar za osemdeset kilometrov. To je velikega ekonomskega pomena. Napredujemo in to mi je všeč. Nekaj ustvarjamo, nekaj dajemo tem ljudem. Ko se bom čez

Podpolkovnik Svetozar Vulikić, vođa inženirske enote JLA iz kasarne Borisa Kidriča v Ljubljani

Delo na trasi je zahtevno, občutek koristi pa je največje plačilo mlademu inženircu

dva meseca vrnil iz vojske v svoj rodni Jastrebac, bom odnesel s seboj prijeten občutek, da sem kot vojak nečemu koristil.«

Res, da je v vojski na prvem mestu idejnopolitično usposabljanje in strokovno izobraževanje kot priprava na čas vojne, toda to ni edini namen. V JLA vsako leto usposobijo približno sto vojakov za upravljalce različnih strojev in mnogim ostane to potem, ko odslužijo vojaški rok, izobrazba, na podlagi katere iščejo zaposlitev v civilnem življenju.

»Zamenjujem upravljača

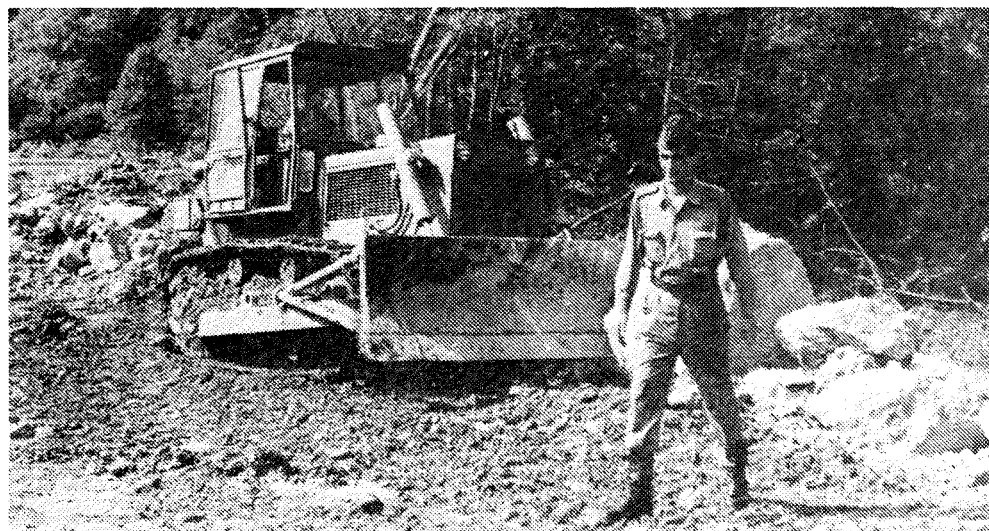
kompresorja,« pripoveduje Nikola Filipović iz Drvarja. »Od šestih zjutraj do šestih zvečer delamo na trasi. Ni nam lahko, toda ko zvečer sedemo skupaj, so kmalu pozabljeni vsi napor pri premagovanju nepristopnega in občutljivega terena. Mladi smo in osrečuje nas misel, da prispevamo k stabilizaciji. Seveda vsak prost trenutek tudi naša inženirska enota izkoristi za obuko.«

Ne samo povezava dolin, ne samo stabilizacijski, ekonomski pomen – tu gre tudi za povezovanje ljudi, za življenje z ljudmi v sevniški občini. Vojaki pravijo, da se počutijo med njimi kot doma. Zato jih zanima vse: uspehi, težave, prihodnost, te občine. Z občani sodelujejo na več področjih: kulturnem, športnem, skupaj organizirajo niz delovnih akcij, seznanjajo se s poslovanjem tamkajšnjih delovnih organizacij, se povezujejo z ZSMS, ZK in drugimi družbenopolitičnimi občinskimi organizacijami, skupaj z borci obiskujejo spomenike NOB, poslušajo njihove pripovedi, ki so včasih že kar prava predavanja, najbližji pa so jim seveda mladi iz občine Sevnica.

Inženirci podpolkovnika Vulikića lahko s ponosom beležijo sadove svojega dela. Med drugimi so to v prejšnjih letih letališče Levec, most v vasi Boštanj, most v Ljubljani, ureditev stadiona v Krškem itd. Pot Mokronog-Sevnica pa ni edino letošnje gradbišče v Sloveniji, kjer delajo inženirske enote JLA. Kar sedem jih je. Za njimi bo ob koncu letošnje sezone ostalo 13000 metrov vodovoda, dva lesena mostova, tri in pol kilometra novih poti ter trinajst kilometrov rekonstruiranih, nove PTT linije in podobno. Vrednost del znaša petindvajset milijonov din, zanje pa je potrebno štiristo tisoč delovnih ur. Poleg te neprecenljive pomoči občanom v tem ali drugem delu Slovenije v skupnih prizadevanjih za hitrejši razvoj posameznih družbenih sredin pa inženirske enote gradijo še čisto vojaške objekte, kot so na primer strelišča, poligoni v vojaških garnizonih in podobno, vse v smislu obrambne pripravljenosti.

Skrb za ljudi v mirnem času rodi v njih zaupanje do naše armade, ki je na prvem mestu poklicana, da brani ta mir.

Živa Drole

Petsto metrov dolgi ovinek ob reki Mirni zahteva še veliko dela

³³⁾ isto kot v opombi ^{13a}

³⁴⁾ isto delo kot v opombi ⁸ (str. 130 in 131)

³⁵⁾ isto delo kot v opombi ^{13c} (str. 328 in 329)

^{36a)} Peter Stante-Skala: »Četrta operativna cona v sklepni operaciji na Štajerskem in Koroškem« revija Naša obramba št. 4/75 str. 43

^{36b)} Zbornik dokumentov NOB VI/19 dok. št. 140

³⁷⁾ Franci Strle: »Veliki finale na Koroškem« (str. 176)

Podatki o 180 padlih so navedeni tudi v delu »Narodnoosvobodilna vojna na Slovenskem 1941-1945« (str. 979): »Po nekaterih podatkih je imela Bračičeva v tem boju okrog 180 padlih.«

Pionirji iz Titovih krajev o Titu

Iz osnovne šole Marije Broz iz Bistrice ob Sotli

Titovo otroštvo

Tovariš Tito se je rodil v Kumrovcu. Njegovi materi je bilo ime Marija in je bila Slovenka. Ko se je omožila s Franjom, ji je bilo komaj šestnajst let. Takrat je bila v Kumrovcu večina lesenih hiš, pokritih s slamo. Revščina je pestila ljudi. Če je kdo reven, še sedaj pravijo, da je »kumrn«.

Brozova hiša je bila zidana. V njej sta stanovali dve družini, nekaj časa tudi neki učitelj. V Jugovi in Černelčevi trgovini so kupovali najnujnejše, toda pri Brozovih denarja ni bilo, lačnih ust pa veliko. Kruha je bilo malo in mati ga je zaklepala.

Tovariš Tito je štiri otroška leta preživel pri dedu Martinu Javeršku v Sloveniji. Radi so ga imeli. Ko se je vrnil v Kumrovec, je začel hoditi v šolo, hkrati pa je pazil na svoje bratce in sestre. Življenje je teklo dalje, toda njegovi najlepši spomini so ostali pri dedku v Sloveniji.

SNEŽANA BIŠOF

Josip Broz bere knjigo vajencem v delavnici

Klofuta

Josip Broz se je v Sisku učil za ključavničarja. Ko je začel hoditi v vajeniško šolo, je spoznal vrednost knjige. Veliko jih je prebral. Toda delo in učenje sta mu vzela veliko časa, tako da mu ga je za branje knjig primanjkovalo. Ob osmih zečer pa so morali vse luči pogasiti. Josip si je pomagal s svečo, pa tudi tega ni smel.

V delavnici je delavcem večkrat pripovedoval, kaj je bral. Navdušil jih je in nagovarjali so ga, naj jim bere kdaj v delavnici. Joža se je nekaj časa branil. Bal se je mojstra. Tvegano je bilo. Če bodo nenavadno tiho, bo mojster takoj posumil. Kako pa naj pretihotapi knjigo v delavnico? Med delavci je bilo tudi nekaj takih, ki jim branje ni bilo všeč.

Joža je knjigo skril pod suknjič. Ko se je mojster umaknil, je začel brati. Iz bližnje gostilne so slišali glas mojstra Karasa. Počutili so se varne. Delavcem so roke zastale. Napeto so poslušali, kaj bo

Joža prebral v naslednjem odstavku. Toda groza! Nenadoma je pred Broza stopil Karas: »Kaj pa je to? A, tako! Ne, ne; ne boš dolgo!« je jezno dejal. Joža se je skušal opravičiti. Takrat je na licu začutil krepko zaušnico. Karas mu je iztrgal knjigo iz rok. »Da vam ne pride še kdaj kaj takega na misel,« je govoril, medtem ko se je knjiga spreminjala v kosčke raztrganega papirja.

Zaušnica je Jožo prizadela. Sklenil je pobegniti. Naslednjega dne ga ni bilo več v delavnico. Mojster je prijavil njegov pobeg. Zandarji so Jožo zaprli. Pa vendar mu je Karas pomagal toliko, da so ga izpustili in se je Joža v Sisku izučil za ključavničarja.

ŠTEFKA OSOJNIK

Poveljnik, ki mu ladja ni potonila

Pisalo se je leto 1928. Jugoslavija, kraljevina SHS se je stresala v krčih eko-

nomskih in političnih kriz. Tedanjemu režimu, ki je imel v rokah oblast, je bila poseben trn v peti KP.

V Zagrebu se je začel Bombaški proces. Na zatožni klopi je sedel Josip Broz. Obtožnica ga je dolžila rovarjenja proti državi. Med procesom je s svojimi odgovori dal navzočim jasno vedeti, da se ne čuti krivega in da ceni svojo politično dejavnost kot edino pravilno pot za rešitev zatiranih in brezpravnih delavskih množic. Obsodili so ga na pet let ječe, on pa se je obrnil k množici v dvorani in vzkliznil: »Živela Komunistična partija Jugoslavije!«

Časopisi so na široko pisali o procesu. Eden izmed časnikarjev je med drugim zapisal: »In tako je ta nepopustljivi komunist tonil za zidove temnice kot kapitan ladje, ki vpije, ko ladja tone.« Ko ladja tone! Napoved, ki se ni uresničila.

Živmo v novi, prenovljeni in samoupravni socialistični Jugoslaviji, ki je pod Titovim vodstvom dosegla svetovni ugled. Tovariš Tito je bil človek, ki je svojo ladjo znal voditi, da mu tudi v najhujših viharjih ni potonila, pač pa je zaplula v nove, mirne vode.

META PRATENGRAZER

Mati, s čim jih pa hranite?

Očkov dolgoletni prijatelj Rudo iz Kumrovcu nam je vozil pesek. Po večerji smo začeli kramljati in pogovor je nanesel tudi na tovariša Tita. »Pozno je že,« me je opomnila mama. Meni pa se je zdelo pripovedovanje strica Ruda tako zanimivo, da sploh nisem čutil spanca:

Nekaj let po koncu prve svetovne vojne je prišel k nam v Kumrovec Joža. Mislim, da iz zapor. Razgledoval se je po nas otroci in vprašal: »Mati, s čim jih pa hranite, da so tako blede in suhi?« »S podmetanim in slabo zabeljenim zeljem,« je odgovorila. Joža se je zamislil in tiho dejal: »Če bodo moja ramena še dolgo nosila mojo glavo, mora postati boljše!«

In uresničile so se njegove besede. Na čelu komunistične partije je priboril lepše življenje, ne samo Kumrovčanom, ampak vsem Jugoslovanom.

KRAMLJANJE KRAMLJANJE

Dober začetek
– uspešen
konec

Saj se je komaj začelo šolsko leto, boste rekli, pa že namigujete na njegov konec. Vsaki stvari, dragi naši mladi bralci, vsaki dejavnosti je treba videti njen cilj. Kako pa naj bi na primer strokovnjaki delali načrte, če ne bi od vsega začetka vedeli, kaj hočejo doseči. Tako je tudi s šolskim letom. Če bomo na začetku prav naravnali vajeti, bomo voz pripeljali do konca, pa čeprav bo vmes kaj zaskripalo.

Titova mladina ste. Z vestnim učenjem boste izpolnjevali njegovo naročilo: Učite se! To je sedaj vaša največja dolžnost. Na takšen način boste dokazali, da ste vredni člani naše socialistične skupnosti. Družba pričakuje od vas veliko znanja. Z razvitimi sposobnostmi na različnih področjih boste koristili njenemu razvoju. Dragi mladi bralci, dragi naši dopisniki, tovariš Tito je vedno zaupal mladini. Na tem zaupanju gradimo prihodnost naše domovine. Tudi vi ste med mladimi Jugoslavlani poklicani, da sprejmete nase to veliko odgovornost. Kaj pa pomeni eno šolsko leto v primerjavi s tem! Videti je malo, toda vsako zrno bo na plodni njivi vašega življenja bogato obrodilo.

Nas pa tako kot doslej sproti obveščajte o svojem življenju in delu. Želimo, da letošnje šolsko leto prinese še nova imena na našo mladinsko stran.

Živa Drole

KRAMLJANJE KRAMLJANJE

Obisk na Dedinju

Ko smo se maja letos poslovili od našega ljubljene predsednika Tita, si je vsak izmed nas želel, da bi ga čimprej obiskal na njegovem zadnjem počivališču na Dedinju. Ta želja je tudi mene spremljala vse dni. Doma sem večkrat omenila Dedinje, Beograd, Titovo ime, Užiško 15.

Prišel je težko pričakovani dan. Z očkom in mamico smo se vozili po neskončno dolgi ravni poti. Kmalu bomo pred našim glavnim mestom. Že čez nekaj uric bom stala pred hišo cvetja. Skoraj ne morem verjeti. Le kako naj preprosto človek stopi v hišo velikana med veliki? Velik je bil, toda človek, preprosto človek, ki se je vedno boril za pravice delovnih množic, za svoje ljudstvo. Ta misel me pomiri. Ne bo mi težko stopiti tja, pred njegov grob, da počastim njegov spomin.

Peljali smo se po cesti, po kateri se je pred meseci vila dolga kolona, ki je spremljala najdražjega človeka na njegovi zadnji poti. Stisnilo me je pri srcu... Hodili smo počasi mimo stražarjev ob poti. Skoraj nisem zaznala svoje okolice. Z mislimi sem bila pri njem. Pogled mi je preletel košati gozdček in se ustavil tam, kjer se trava preljuje v urejeno stezico; tam je postavljena marmorna plošča in na njej leži ena sama vrtnica, znak ljubezni in spoštovanja do našega Tita.

Stezici sledi druga pot, pot, ki jo želijo prehoditi reke ljudi; to je pot mimo grobnice našega heroja. Obstala sem pred marmornato grobnico sredi cvetja, pred vojakoma, oblečenima v uniformo, s puškama na ramah. Pogled mi je obstal na skromnem napisu: Josip Broz-Tito, 1892-1980.

»Tito, Tito, Tito,« mi je odmevalo v ušesih. Beseda, ki mi pomeni vse. Kolikokrat sem premišljevala o njej, o človeku, ki je nosil to ime. Sedaj sem bila blizu, pa me ni ogovoril, ni me mogel pozdraviti. Hotela sem mu reči, naj vstane, naj pride med svoje ljudi in jih vodi. Mojih besed ni nihče slišal. Nekje globoko v meni so ječale kot odmev vse Jugoslavije.

Stopila sem naprej. V kotu so bile zavese odmaknjene. Skozi stekleno steno sem videla delovni prostor Josipa Broza-Tita, velikega državnika in politika. Tam je ustvarjal, tam je koval načrte tudi za nas, za našo srečno mladost.

Zadrževala sem solze...

»Tito, nadaljevali bomo tvojo pot. Ob ljubljani ti, zvesta mladinka bom. Nikoli ne bom pozabila tvojih besed!«

JANJA NUSDORFER, 8. razred
OŠ Drago Bajc, VipavaOdsev njihovega
sveta

Bežigrajska galerija je konec avgusta omogočila razstavo likovnih del učencev iz Centra za rehabilitacijo sluha in govora iz Ljubljane. Osemindvajsetega oktobra bo namreč minilo osemdeset let, odkar je bil na Zaloški cesti 5 ustanovljen tedanji osrednji slovenski zavod za gluhoneme.

Slušno in govorno prizadeti otroci se na poseben način izražajo tudi v likovni govorici. Prizadevajo si, da pisano govorico pokažejo svojo bogato duševnost, polno vtisov iz vidnega sveta in iz svojega sveta tišine.

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za posredovanje in razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978

Glavni urednik:
DRAGO VREŠNIK

Odgovorni urednik:
TONE URBAS

Novinarji – uredniki:

ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino

MILENKO STRASEK – reportaža

MILENA STRAJNAR – kultura

BOJANA ŽOKALJ-JESIH – naša organizacija

Lektor-redaktor:
KATJA HVALA

Tehnični urednik:
SINE KOVIČ ml.

Tajnica uredništva:
MARA OKORN

Telefon uredništva: 327-780

Vodja uprave:
MILAN SENIČAR

Uprava in naročninski oddelki:
Miklošičeva 28/I p. p. 598, 61001 Ljubljana

Telefon uprave: 320-486

Letna naročnina 240 din, za inozemstvo 260 din, posamezna številka v prosti prodaji 5 din

Tekoči račun:
Založba Borec p. o. Ljubljana
50101-603-45772

TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopise pošljite na naslov: Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28/I, p. p. 598, 61001 Ljubljana

Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije št. 42/I-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačuje temeljnega davka od prometa proizvodov

Korekture in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35

Po smrti predsednika Tita je v reviji Life objavil svoje spomine na srečanja z njim tudi znani fotograf te revije John Phillips

Spomini vojnega fotoreporterja

John Phillips je postal Lifeov fotoreporter že leta 1936 in so ga v času druge svetovne vojne poslali na evropska bojišča, od koder je svoji reviji pošiljal fotografsko gradivo. Njegovo poklicno znanstvo s tovarišem Titom se je iz vojnih dni podaljšalo na celih štiriinideset let.

»Prvič sem fotografiral Tita leta 1944. Tisto poletje me je Life poslal iz italijanske zmešnjave vojnih operacij k Titu. Njegovo poveljstvo je bilo na otoku Visu.

Moj prvi pogled nanj je zdrsnil med polspuščenim šotorskim krilom, ki je zakrivalo vhod v njegovo pečino. Pričakoval sem srečanje z razgretim revolucionarjem, našel pa sem mirnega predsednika vlade. Ko sem Tita bolje spoznal, sem bil navdušen nad njegovo nenavadno vitalnostjo. Tito, ki mu je bilo takrat dvainpetdeset let, je bil odločen. V njegovih gibih je bila živost, nikoli pa nisem zasledil robotosti. V trenutkih jeze je postal popolnoma miren. V takih trenutkih bi lahko njegov obraz odlili v bron.

Ob najinem prvem srečanju je bil njegov obraz suh, kar je še poudarjalo njegove močne obrvi. Njegovi svetli lasje so bili prepleteni s srebrnimi nitmi.

Tega vročega poletnega dne je nosil težko zimsko uniformo – edino, ki jo je takrat imel – kakor sem kasneje izvedel. Vendar pripeka ni vplivala na njegovo globoko zbranost.

Sedel je za veliko mizo, prekrito z vojaško odejo. Za njim je visel oguljen zemljevid Jugoslavije, ki ga je izdalo kraljevsko avtomobilsko društvo. Pred njim so bili na mizi natančno zloženi barvni svinčniki, ravnilo, povečevalno steklo, daljnogled (ki mu ga je podaril sovjetski general Konjev) in velik keramičen pepelnik. Nemški ovčar je bil ob njegovih nogah. Ko je zaslišal moje stopinje, se je pes dvignil, Tito pa je pogledal navzgor. Njegove modre oči so dajale obrazu hladen navdih, ki je izginil v trenutku, ko se je nasmehnil. To me je zmedlo. Medtem ko sem šel proti pečini, sem ugibal, ali mi bo dovolil, da ga fotografiram. Na moje veliko olajšanje je bil njegov pozdrav prijazen in sproščen.

Spustil sem svoje kamere in Tito se je vrnil k svojemu delu. Presenečen sem bil, ker si je nataknil očala ravno, ko sem se pripravljala, da bi ga fotografiral. Vprašal sem ga, če želi sneti očala, kot ponavadi naredijo pred fotografiranjem pomembne osebnosti.

»Ne morem brati brez očal,« mi je odvrnil in še dodal, »Če me želite fotografirati,

rati, ostanite tu ves dan, le ne zahtevajte od mene, da bi vam poziral.«

Tisto popoldne me je Tito povabil na kopanje, skupaj s svojimi sodelavci. V vrsti smo se spuščali po kamniti poti k cesti, kjer so nas že čakali džipi. Odpeljali smo se v majhno пристanišče in se vkrcali v ribiški čoln. Ob obali smo pluli do kraja, ki ni bil posejan s podvodnimi minami ali drugimi pastmi. Četudi mu je bilo popolnoma vseeno, ko sem ga fotografiral, je bil zelo zahteven glede posnetkov svojega psa Tigra.

Kadar se ni jezil, je bil odličen družabnik. Ob neki drugi priložnosti na Brionih sem se ravno pripravljala, da bi posnel njegov portret. Tito se je odločil, da športna srjaca ne ustreza priložnosti in se je odšel preobleči. Od zgodnjega otroštva, mi je priznal, se je vedno rad lepo oblačil.

Ko sem posnel njegov portret, sva odšla skupaj na ribolov s čolnom, ki so mu ga podarili delavci ladjedelnice, v kateri je nekoč tudi sam delal. S seboj sva imela vino, slatino in kuštravega osemletnega fantiča.

»Kdo pa je ta?« sem vprašal in pokazal na dečka. »Sin,« je odvrnil Tito. Ko je opazil, da se pripravljam na fotografiranje malega Miša, je Tito potegnil iz žepa glavniček in pogladil sinove neubogljive lase. Takrat nihče razen njegovega ožjega spremstva ni vedel, da ima majhnega otroka, in še manj bi lahko kdo pričakoval, da se zna 57-letni maršal včasih z dečkom tudi frnikolati.

Nekoč sem potoval s Titom v modrim vlakom. Takrat sem ga hotel prepričati, da bi napisal nekaj svojih spominov za Life.

Peljala sva se skupaj s starim prijateljem, zgodovinarjem Vladimirjem Dedijerjem do nekega srbskega mesta. Pogled skozi okno je zdrsnil na častno stražo in godbo, ki je urezala slovesno koračnico v trenutku, ko je Tito stopil z vlaka. Nekaj znanega sem začutil v tej melodiji. »Kako je naslov te melodije?« sem vprašal Dedijerja. »Titov marš,« mi je odgovoril. Ko sem omenil, da se mi zdi melodija znana, se je Dedijer nasmejal.

Na modrem vlakcu je bila jedilnica za dvajset ljudi. Tam so bili tudi Titov delovni kabinet, kuhinja in spalnice. Ko sem stopil v Titov kabinet, sem takoj »napadel«. »Kako naj kot voditelj socialistične države objavim svoje spomine najprej v kapitalističnem tisku?« je ugovarjal Tito. Predlagal sem mu, naj se pogovori z Dedijerjem, ki ga je dobro poznal, in bi lah-

ko kasneje pogovor oblikoval za Life s pripisom 'Josip Broz Tito skupaj z Vladimirjem Dedijerjem'. Tito se je s takim predlogom strinjal samo delno, nikakor pa ni privolil, da bi se besedilo imenovalo spomini. »Kako pa bi zvenelo: Govori 'Tito,' sem znova predlagal. Strinjal se je. Besedilo je bilo napisano v prvi osebi in objavljeno v štirih nadaljevanjih...

Tito je bil izredno odkritosrčen in pripravljen sodelovati. Ni imel namena razsvetljevati zavrnitve ameriškega plana za Jugoslavijo v letu 1946, ocenil pa je izbojevano bitko proti nasprotnikom njegove neodvisne države. Le neke smo imeli težave z njegovimi članki: Tito je prečrtaval vrstice z modrim peresnikom, dokler ni svojega življenja skril na komaj nekaj vrstic. Bili smo prepričani, da moramo njegovo življenje vendarle bolj osvetliti. Celo Dedijer ni mogel pojasniti Titove nenadne molčečnosti.

Bilo je malo po tem, ko se je nadaljevalka pojavila v časopisu. Med obiskom Anthonyja Edna v Beogradu so natisnili uradna vabila, ki sta jih pošiljala 'predsednik Josip Broz Tito in tovarišica Broz'. Vse dotlej nihče ni vedel, da je Tito poročen.

Proti koncu leta 1978 sem zadnjič fotografiral Tita. Že dolgo sem vedel, da je Tito ljubitelj fotografije. (Še med vojno mi je velikodušno ponudil svoj kodak, ko je videl, da se mi je razbila ena mojih kamer.)

Toda, dokler mi tega ni omenil takratni jugoslovanski zunanji minister Miloš Minić, nisem vedel, da je imel Tito svojo temnico. »S Titom tam pogosto govoriva o političnih vprašanjih,« mi je povedal Minić. Predstavljal sem si dva državnika, kako v temi razpravljata o svetovnih zadevah, medtem ko Tito razvija posnetke jugoslovanske krajine – in to je botrovalo mojemu članku o Titu kot fotografu (Life, aprila 1979).

Ko sem ga posnel pri delu v temnici, si je pazljivo umil in obrisal roke, se preoblekel in predlagal sprehod skozi park. Počasi je hodil po poti in užival v naravi, ki naju je obdajala. Pogosto je uporabil svojo sprehajalno palico za to, da je pokazal različne vrste iglavcev, ki jih je nedolgo tega sam posadil. Stopil je naprej, jaz pa sem se ustavil in ga odhajajočega opazoval. Tistega dne je ves čas tekal za nama njegov beli pudel. Obšel me je čuden občutek. Nikoli več ga nisem videl!«

Prevedla
Bojana Žokalj Jesih